

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM

PEDAGÓGIAI KAR

PEDAGÓGIAI INTÉZET

GYERMEK ÉS TERMÉSZET KAPCSOLATA

Kalandvágyó gyermekek élményei a természetről:

a családban és az óvodában

Témavezető:

Bárdi Árpád PhD

Főiskolai docens, tanszékvezető

Készítette:

Pataki Ágnes

Óvodapedagógus szak BA

Budapest

2022

1. Magyar nyelvű összefoglaló

Miközben a gyermekek egyre inkább elszakadni látszanak a természettől, számos kutatás igyekszik felhívni a figyelmet a természettel való interakció értékére. Az eredmények alapján a közvetlen és közvetett szabadtéri tapasztalatszerzés megoldást kínál az elidegenedés megállítására, visszafordítására. (Palmer, 1992)

A *Kalandvágó gyermekek élményei a természetről: a családban és az óvodában* című dolgozatom alapjául egy skót tanulmány szolgál, melynek címe: *Young people's interaction with natural heritage through outdoor learning*” (Mannion, 2007). Egyik fő megállapítása, hogy a fiatalok előnyben részesítik a szórakoztató, szabadon végezhető, közvetlen tapasztalatszerzést nyújtó tevékenységeket.

Kutatásom egyik fő célja az óvodás korosztály (3-7 év) szabadtéri idejének vizsgálata: megismerni a gyermeki élmények maradandóságának kulcsát, mely tartós kapcsolatot alakít ki a következő generáció és az őket körülvevő természet között. Vizsgáltam, hogy a szülők hogyan értékelik az egyes természetben végzett tevékenységeket a gyermekük élvezet szintjén. Feltártam, hogy a gyerekek intézményben töltött idejének hány százalékát teszi ki az udvari játék.

A mérés során kvalitatív és kvantitatív eszközöket használtam. A fókuszcsoporthoz, félig strukturált interjúbeszélgetéseknél élménytársítás módszerét alkalmaztam természeti, állatokat és tevékenységeket ábrázoló képek segítségével. Egy kérdés a kedvenc udvari játszóhelyre vonatkozott. A kvantitatív kutatást kérdőíves módszerrel végeztem: az óvodák átlagos napjairól, egy szabadban tett kirándulásról, a szülői véleményekről és szokásokról adnak képet. Összesen nyolc óvodában végeztem kutatást, melyek közül öt fővárosi, egy-egy pedig Csobánkán, Szigetmonostoron és Mátyásföldön található. Hetvenkét gyermek, ötvenegy szülő és tizenegy pedagógus vett részt a felmérésben.

Az összegzésénél figyelembe vettem mindhárom adatcsoport eredményeit, különös hangsúlyt fektetve a gyermekek válaszaira. Az egyik fő megállapításom, hogy míg a gyerekek nagyobb érdeklődést mutatnak a kalandtípusú tevékenységek iránt, a természettel kapcsolatos élményeik többségét nem ezek teszik ki. Kedves számukra a családi közegben szerzett élmény, a szabadtéri játék nagyrészt mégis intézményes keretek között töltik.

Ahhoz, hogy a gyermekek mélyebb kapcsolatot tudjanak kialakítani a természettel, fontos az egyes természeti helyek rendszeres látogatása, az élmények gazdagítása, óvodai és családi

környezetben egyaránt, hiszen az így töltött minőségi meghatározó a természetszeretet kialakításában.

Tartalomjegyzék

1.	MAGYAR NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ.....	2
2.	ÁBRAJEGYZÉK.....	5
3.	A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKA.....	6
4.	CÉLOK ÉS HIPOTÉZISEK	8
4.1	CÉLOK	8
4.2	HIPOTÉZISEK	9
5.	SZAKIRODALMI HÁTTÉR.....	10
6.	A TERMÉSZETKÖZELISÉG MEGVALÓSULÁSA MAGYARORSZÁGON	17
6.1	ZÖLD ÓVODÁK.....	17
6.2	AZ UDVARI ÉLET FONTOSSÁGA ÉS AZ UDVAR NÉLKÜLI INTÉZMÉNYEK MAGYARORSZÁGON	18
7.	A KUTATÁS ISMERTETÉSE	19
7.1	KUTATÁSI ESZKÖZÖK	19
7.2	A VÁLASZTOTT INTÉZMÉNYEK	22
7.3	A KUTATÁS MENETE	24
7.3.1	<i>Szülői kérdőív .....</i>	<i>25</i>
7.3.2	<i>Fókuszcsoporthoz tartozó interjú a gyermekekkel.....</i>	<i>33</i>
7.3.3	<i>Pedagógus kérdőív .....</i>	<i>36</i>
8.	A HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA	39
8.1	1.A HIPOTÉZIS.....	39
8.2	1.B HIPOTÉZIS.....	40
8.3	2. HIPOTÉZIS	41
8.4	3. HIPOTÉZIS	42
9.	ÖSSZEGZÉS	43
10.	TOVÁBBLÉPÉSI LEHETŐSÉGEK	45
11.	IRODALOMJEGYZÉK.....	47
12.	MELLÉKLETEK.....	49
12.1	1. SZÁMÚ MELLÉKLET: SZÜLŐI HOZZÁJÁRULÓ NYILATKOZAT	49
12.2	2. SZÁMÚ MELLÉKLET: PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV ÓVODAPEDAGÓGUSOK RÉSZÉRE.....	50
12.3	3. SZÁMÚ MELLÉKLET: KÉRDŐÍV ÓVODÁS GYERMEKEK SZÜLŐJE/GONDVISELŐJE RÉSZÉRE	54
12.4	4. SZÁMÚ MELLÉKLET: INTERJÚ KÉRDÉSEK	62
12.5	5. SZÁMÚ MELLÉKLET: INTERJÚHOZ FELHASZNÁLT KÉPEK	63
13.	FORRÁSJEGYZÉK.....	76

2. Ábrajegyzék

1. ábra - Erdő, mező, patakpart vagy természetvédelmi terület a lakóhely közelében	25
2. ábra - Természeti helyek látogatásának gyakorisága	26
3. ábra - Természeti helyek megközelítésének módja.....	26
4. ábra - Beltéri játszóhelyek.....	27
5. ábra - Kültéri játszóhelyszínek.....	28
6. ábra - A gyermekek felügyelete	29
7. ábra - Hol játszik gyermeke / hol játszott Ön gyermekkorában felügyelet alatt?	30
8. ábra - Mi az, ami megakadályozza, hogy gyermeke több időt töltsön a természetben felügyelet nélkül?	31
9. ábra - A legélvezetesebb tevékenységek.....	32
10. ábra - Kedvenc óvodai játszóhelyek.....	34
11. ábra - Természeti helyszínek.....	35
12. ábra - Az intézmények udvari játéka.....	36
13. ábra - Átlagos és természetközeli óvodák udvari játékának aránya.....	37
14. ábra - A tevékenység fő fókusza	38
15. ábra - Legkedvesebb tevékenységek helyszínei.....	39
16. ábra - A legkedvesebb tevékenységek közege	40
17. ábra - Állatokkal kapcsolatos élmények.....	41
18. ábra - A vágyott tevékenységek kalandtartalma	42

3. A témaválasztás indoka

Országunk a Kárpát – medence nagyon színes, természeti adottságokkal megáldott területén helyezkedik el, tele erdőkkel, mezőkkel, folyókkal, patakokkal, amelyek bármely településen számtalan kirándulási lehetőséget kínál az óvodás korosztály számára. Nincs ez másképp Budapest esetében sem, hiszen megannyi természeti kincs öleli körül a fővárost.

A vidéki élet magától értetődő eleme volt a természet és ahogy sokan mások, én sem csak az óvodával látogattam e helyeket, hanem hétvégenként együtt élvezhettem a családommal ezeket az alkalmakat. Az egész nyári szünetet a szabadban töltöttük, de hasonló volt a helyzet az őszi, téli és tavaszi szünidőt tekintve. Sok időt töltöttem a szabadban gyermekéveim alatt, megannyi élménnyel és tapasztalattal gazdagodva.

A nagyszüleink történetei még izgalmasabbak, hiszen az ő idejükben természetes volt, hogy az utcán játszhattak, egész napokat kirándultak, pataokban fürödtek és mikor tél volt, egész délutánokat játszottak át a hóban. Ezeket pedig bátran megtehették felügyelet nélkül. Napjainkban viszont kevés gyermeknek jut ebből a szabadságból és az önfeledt örömből. A mai világunk egyik fokozódó problémáját éppen ez az elszomorító jelenség képezi. Fontosnak tartom leendő pedagógusként, hogy a napjainkban felnövekvő generációt visszavezessük a természetbe, hogy újra szoros kapcsolat tudjon kialakulni ember és természet között.

Bár Budapest belvárosában valóban korlátozottak a lehetőségek a természetkapcsolat megalapozására, megvalósítása mégsem lehetetlen. Számos park és zöld terület lehetőséget nyújt a szabad játékra, de a külvárosba érve további lehetőséget találhatunk a szabadidőnk szabadban való eltöltésére. Ennek során a gyermekek bátran játszhatnak természetesen és önállóan, ilyenkor jó, ha problémáikat maguk oldhatják meg és autonóm módon fedezhetik fel környezetüket, mindenféle irányítás nélkül.

A kutatócsoportba való belépésem után olvastam a már említett skót tanulmányt, melynek címe *„Young people’s interaction with natural heritage through outdoor learning”* (Magyarul: *„A fiatalok interakciója a természeti örökséggel a szabadtéri tanuláson keresztül”). (Mannion, 2007)* A kutatás a gyermekek szabadban eltöltött idejére fókuszált, több aspektusból is felmérve azt. Az eredményeket olvasva felkeltette az érdeklődésemet, hogy hazai viszonylatban vajon milyen válaszokat kapnánk arra, hogy az óvodás korú gyermekek intézményes keretek között, illetve a szabadidejükben mennyi időt és hol töltenek el (szabad vagy zárt környezetben, udvaron, kirándulásokon, épített vagy természeti közegben stb.).

Ez a kutatás továbbá rádőbbsentett arra, hogy a mai gyermekek többsége nem szerez annyi csodás élményt a természetből, mint amennyi szüleiknek jutott az ő gyermekkorukban. Ha pedig mindez valóban igaz, a következő generáció nem fog értéket látni a környezetünkben, nem fogja óvni, védeni és nem fogja egyéni céljának tekinteni a megismételhetetlen természetünk megmentését.

4. Célok és hipotézisek

4.1 Célok

A kutatócsoport eddigi céljai közé tartozott, hogy felfedje a természettől elidegenedett attitűd eredetét és hatását a későbbiekre nézve. A csoportba való belépésem óta ez a szándék bennem is megfogalmazódott, bár egy ennyire gyorsan fokozódó probléma megoldásához jóval több emberre és kutatócsoportra lenne szükség.

Fontosnak tartom, hogy hazánkra kiterjedő kutatások is szülessenek a témában, hiszen ezekkel az eredményekkel tudjuk szemléltetni a magyar embereknek, hogy Magyarországot sem kerüli el ez a jelenség. A felnőtt és a még gyermek generációk közötti különbség megdöbbentő méreteket ölt, az embereknek pedig fontos látniuk, hogy milyen hatása lesz társadalmunkra, ha a természettől való elszakadást nem fordítjuk vissza.

Célom, hogy ezzel a kutatással hozzájáruljak a csoport munkájához és a már korábban feltárt eredményeihez.

A kutatás során szerettem volna megtudni, hogy:

A mai gyermekek hol szerzik a legtöbb pozitív tapasztalatukat a természetről?

Milyen szerepe van ezekben az őket körülvevő természeti környezetnek: kert, utca, óvodaudvar?

Mely tevékenységek végzésére vágnak a vadonban?

A vágyott tevékenységek mennyire jelennek meg a közvetlen környezetükben?

Mennyire jelennek meg az állatok a tevékenységek alatt?

Ezen kérdések mentén a következő hipotéziseket állítottam fel, melyeket a kutatásom során szeretnék igazolni, vagy elvetni.

4.2 Hipotézisek

1.a Az óvodás korú gyermekek természetben végzett legkedvesebb tevékenységei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetükből származnak.

1.b Ezeket az élményeket leginkább az óvodában élik át, ahol a legtöbb időt töltik.

2. Az óvodás korú gyermekek állatokkal kapcsolatos élményei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetből származik.

3. Az óvodás korú gyermekek elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetben átélhető tevékenységekre vágnak.

5. Szakirodalmi háttér

A Károli Gáspár Református Egyetem gyermek és természet kapcsolatát vizsgáló kutatócsoportja 2015-ben alakult meg dr. Bárdi Árpád vezetésével, melynek 2022 óta én is tagja vagyok. Az évek során már számos felmérésből nyertünk információt a kutatott témában. A korábbi mérések célcsoportjai elsődlegesen a gyermekek és a szülők voltak, melyek eredményeiből több szakdolgozat is íródott. Ezen munkák számos oldalról vizsgálják a gyermekek természetközelségének hiányát, illetve annak hatásait.

Az előző generáció és a mai gyermekek időtöltését nézve megfigyelhetjük, hogy mennyire megváltozott a szabad időtöltés tartalma. A mai felnőttek gyermekkorát tekintve, szabadidejük nagy részét a természetben töltötték a szabad ég alatt játszva, hiszen ez alapszükséglet volt minden ember számára. (Hill, 2009) Korábban, egy gyermek szobája a büntetés helyszíne is volt, ma azonban egy átlagos gyermek számára ez jelenti a szórakozás kifogyhatatlan táráát. Ennek oka a szülők részéről pedig az, hogy sokan úgy gondolják: a benti játék kevesebb veszéllyel jár. Hiszen kint a gyerek leeshet a fáról, elmerülhet a vízbe, beütheti a kezét vagy elütheti egy autót. Persze számos kényelmetlen helyzet várhat a gyermekekre a természetben, beszéljünk akár megázásról, fázásról, megijedésről, sérülésről. Ezekre felkészülve akkor sem hagyhatjuk, hogy a felsorolt negatív élmények elkerüljék őket, hiszen ezeket megtapasztalva készülnek fel a felnőttkoruk kihívásaira. (Louv, 2005)

A számos kutatást összefoglaló *Natural Trust* megdöbbentő eredményeket mutat, melyek kialakulása a gyermekek természetkapcsolatának hiányából eredeztethető. (Moss, 2012) Nem egy gyermek küzd hiperaktivitással vagy figyelemzavarral, ám a szabadban töltött játék nagy mértékben csökkentheti az ADHD tüneteit gyermekkorban, szemben a benti játékkal. (Faber, 2001) Továbbá tudott az is, hogy az agresszió és a stressz csökkentésére kiváló megoldást jelent a zöld környezet. Azon gyermekeknek, akik az átlagosnál több időt töltenek a szabadban, jobb eredményeket mutatnak a koncentráció és az önfegyelem képességét vizsgáló teszteken. A jelenséget Bird úgy értelmezte, mintha a természet egy nagy ambulancia lenne, melynek pozitív hatását még nem használtuk ki teljes mértékben. (Bird, 2007)

Jean Piaget egyik legjelentősebb tanulmánya a felnövő gyermekek intelligenciaváltozásához kapcsolódik. A svájci pszichológust a vizsgált gyermekeket aktív és önálló egyéniségként látta, akik az őket körülvevő világgal az érzékszerveik segítségével lépnek interakcióba. (Collin, 2016)

Sokat fejlődik megfigyelőképességünk, mikor közelről vizsgálunk egy virágot, megnézzük és megszámloljuk annak alkotórészeit, megfigyeljük a talaj összetételét, lerajzoljuk a fakéreg mintáját vagy a természet megannyi apró élőlényét kutatjuk. Ezen megismerési folyamatokkal a minket körülvevő természet megismerése helyett annak egy kicsiny darabját próbáljuk föltérképezni. Hiszen ez az, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy a későbbiekben átfogó tudásunk lehessen a természetről. (Victor, 2003) Napjainkban, mikor megannyi környezeti probléma fenyegeti társadalmunkat elengedhetetlen, hogy a gyermekek ismerjék és szeressék a természetet, szem előtt tartsák annak sorsát.

A közvetlen tapasztalatszerzés a legjobb módja természetünk megismerésének. Az érintetlen természetben töltött szabadjátéknak kulcsszerepe van a gyermekek életében, ez az, ami lehetővé teszi a környezeti értékeink védelmére való szokások kialakulását is. A személyes felelősségérzet és a pozitív természetszemlélet azonban nehezen alakítható ki közvetlen tapasztalatok nélkül. Minden gyermeknek meg kell adnunk a lehetőséget, hogy olyan felnőttek között tudjon minőségi időt tölteni a természetben, kik felelős magatartásukkal példaként szolgálnak. A legfontosabb, hogy a gyermekek jól érezzék magukat a természetben és szeressék azt. Csak ezt követően lesznek fogékonyak és érzelmileg motiváltak a környezeti problémákra. (Major, 2012)

Ha csak magát a játékot tekintjük, már akkor is kitűnik egyfajta kényszeres elgondolás arról, hogy a gyermekeknek mindenképp kell valamiféle elfoglaltság. Ebbe beletartozik a legtöbb különfoglalkozás, mint az úszás, balett vagy a foci akár hetente több alkalommal is, egészen kicsi kortól kezdve. Sok szülő úgy gondolja, hogy ezzel kedvez csak igazán a gyermekének. Hiszen mozog, fejlődik a különböző szakkörökön vagy sportklubokban. Szerencsére még vannak olyan szülők, akik hagyják, hogy gyermekük nem csak a délutánokat, hanem akár az egész hétvégéket végig játssza. Az igazi játék, mikor a gyermekek együl, vagy akár barátaikkal úgy játszhatnak, ahogyan és ameddig ők szeretnék. (Alexander & Sandahl, 2017)

Az Egyesült Államokban a szorongásos zavarok, a depresszió és a figyelemhiányos diagnózisok szám egyre csak növekszik. Bár sok szülő nincs tudtában, de az előbb említett túlszervezésük az oka annak, hogy a gyermekük szorongó lesz, holott csak engedniük kéne játszani. (Alexander & Sandahl, 2017) A szabadjáték rezilienciára, vagyis rugalmas alkalmazkodóképességre tanít, ami az egyik legfontosabb sikertényező a felnőtté válásban. (Stix, 2011) Ma pedig már ismert az a tény, hogy a rugalmas alkalmazkodóképesség sikeresen meg tudja előzni a szorongást és a depressziót. A játék bizony segít legyőzni a stresszt, valamint

rengeteg mindent tanulnak a gyermekek ez idő alatt. A játék korlátozásával ellehetetlenítjük, hogy a gyermekek megtanulják szabályozni feszültségeiket, ez pedig a már korábban említett problémákat eredményezheti. (Alexander & Sandahl, 2017)

A megküzdési képességek és a gyermekek játéka között is közvetlen összefüggés áll. Minél többször megtapasztalták a társas játék élményét, annál inkább fejlődtek a szociális kompetenciáik, ezzel együtt pedig az élethez szükséges alkalmazkodóképességük is javulást mutat. (Saunders, Sayer, & Goodale, 1999)

A mai gyermekek életében a túl sok inger is számtalan problémát feltételez. A játékipar egyre izgalmasabb és részletgazdagabb játékaiban a gyermekek elvesznek, ám nem tudnak kellőképpen elmélyülni. Az érdekesebbnél érdekesebb játékok között pedig nem egy gyermek kezd unatkozni. Ennek magyarázata, hogy csak olyan játék tudja a kíváncsiságukat hosszabb időn át megragadni, amely az elmélyülés lehetőségét is megadja számukra. Nem pont így, de ezt az elvet már Goethe is megfogalmazta, hogy az a játékszer, amit mindenből mindenné lehet alakítani, a legjobb, hiszen csak a fantáziánkon múlik, hogy mi lesz belőle. Ilyen például egy fekete fahasáb, ami a hajótól kezdve, a mozdonyon és az autón át egy torony vagy egy bábu szerepét is betöltheti. (Vekerdy, 2017)

Napjainkban rengeteg inger éri a felnőtteket és a gyermekeket egyaránt. Kitolódott az esti lefekvés időpontja mindkét generáció esetében, holott az éjfél előtti alvás kifejezetten pihentető. A szülők későn érnek haza és mindent abba a szűk időkeretbe kell besűríteniük. Kim John Payne, nagyhírű pszichológus – pedagógus tapasztalatai azt mutatják, hogy a nyugati családok jellemzően belecsúsznak „négy túzásba”. A felnőttek és ezáltal gyermekeik is beleesnek a túl sok tárgy, túl sok információ, túl sok lehetőség és a túl nagy sebesség csapdájába, melyek kiszorítják a valódi figyelmet és az átélt pillanatokat. A túlszűfolt napirutinok miatt a gyermekek órákat vesztek és vesztenek mind a mai napig a szabadidejükből heti szinten, ezzel szemben a felgyorsul életünk sebessége és vele együtt a stresszhelyzetek egyre csak növekednek. Tehát miközben társadalmunk egyre inkább felgyorsul, fejlődik, és sebessége sosem látott szintre növekszik, ezzel párhuzamosan egyre csak nő a szorongás, általánossá válik a rossz közérzet és csökken a kudarctűrő képesség. (Vekerdy, 2017)

A Nemzetközi Lassúság Mozgalom 1986 óta működik (a lassú és minőségi élet mozgalma), minek kezdeményezői már akkor, több mint 35 évvel ezelőtt is észrevették, hogy a világunk gyorsulásából fakadó égető problémák jelei hamarosan eredményeket produkálnak. Számos gondolatát építhetnénk be nevelési módszerinkbe akár szülőként, akár pedagógusként,

míg el nem jutunk a ráérős, sehova nem siető nevelésig, amiben egyik fél sem rohan, hiszen a hangsúly a kapcsolat minőségén lesz. A felnőtt és gyermek kapcsolata pedig pont ezeken a semmittevéseken, játékokon és mesén keresztül tud elmélyülni igazán. (Vekerdy, 2017)

Az is szembetűnő változás, hogy a gyermekek szociális és szabadidős tevékenysége egyre inkább a felnőttek felügyelet alá kerülnek, amit leginkább a szülői aggodalom táplál. (Valentine & McKendrick, 1997) Bizonyítékok vannak arra, hogy a közvélemény a felügyelet nélküli szabadban tartózkodást veszélyesnek tartja a fiatalok életében. Az utak egyre forgalmasabbak és a sok autóval való közlekedés miatt a gyermek autófüggővé is válnak. (Hilman, Nicol, & Ross, 1990) Moore azonban megjegyzi, hogy a gyerekek gyakran a szülők tekintetétől és ellenőrzésétől távol eső helyeket részesítik előnyben. (Moore, 1986)

A gyermekek szabadban töltött idejét és minőségét a társadalmi helyzet is befolyásolja. A szociológusok megállapították, hogy a kevésbé tehetős szülők nem tudnak annyit szabadidős tevékenységekre költeni, így az ő gyermekeik szabadjátékát még egy tényező befolyásolja. (Zeijl & Te Poel, 2001)

Takano Észak – Amerikában, Kanadában és az Egyesült Királyságban folytatott tanulmánya szerint az észak – amerikai őslakos csoportok számára a természetben való tartózkodás maga az élet és ez alapozta meg identitásukat és jólétüket, míg az Egyesült Királyságban élő emberek csak szabadiós céllal látogatták a természeti helyeket. Takano szerint, ahhoz, hogy egy szabadtéren megvalósuló tanulásnak értelme legyen, szükség van arra, hogy a tevékenység kapcsolódjon a gyermekek valós, mindennapi életéhez és identitásához. (Takano, 2004)

A szabadtéri tanulás különböző formáinak előnyeire számos bizonyítékunk van. Rickinson és munkatársainak tanulmányából kiderül, hogy a terepmunka olyan lehetőségeket kínál a fiataloknak, amely tudásukat és készségeiket egyaránt fejlesztik, a környezet emlékezetes jellege miatt pedig pozitív hatással lehet a hosszútávú emlékezetre. A szabadtéri kalandprogramok szintén pozitív hatást gyakorolnak a gyermekek attitűdjére, meggyőződéseikre, önképükre, de kognitív előnyei is vannak. Fontos, hogy a hangsúly többek között a változatos és a sokszínű természeti elemeken legyen. (Rickinson, 2004)

A mai gyermekek természetkapcsolatának változásában három markáns elemet figyelhetünk meg: a valós élményszerzés csökkenését, a közvetlenség hiányát és a gyermekek túltervezett időbeosztását. Társadalmilag elfogadott (kortól és kultúrától függetlenül) az az állítás, miszerint a szabadban töltött játék, a kinti pihenés, a friss levegő és egyáltalán a

természetben való tartózkodás jó a kisgyermek számára. Ez a megállapítás tehát általánosan igaznak vélt, de így van-e a konkrétumok szintjén is? Az igazság a gyakorlati megvalósuláson áll vagy bukik. Fontos hangsúlyozni azt, hogy a mai gyermekek nem szakadtak el teljes mértékben a természettől, csupán megváltozott kapcsolatról beszélhetünk, hiszen a rendszerességből, a közvetlenségből és a szabad választásból egyaránt hiányt szenvednek. (Bárdi, 2018) A természetes környezet hiánya pedig a már korábban említett problémák mellett többek között figyelemzavart, elhízást, károsodott szociális kompetenciákat, a természettel kapcsolatos tudás hiányát vagy az alacsony szintű önálló alkotókészséget eredményezheti. (Louv, 2005)

A közvetlen természethiány a gyermekek életében az egyik legnagyobb változást jelentette az elmúlt évtizedekben. Ez a drasztikus csökkenés az egyik legégetőbb probléma, hiszen a gyermekeket mi érdekelhetné jobban annál, mint ha láthat, hallhat, szagolhat, tapinthat valamit. Ezzel szemben a mai gyermekek életében a természet megismerés során egyre nagyobb teret nyernek a közvetítő eszközök és médiumok, melyek kiszorítják a közvetlenséget és a valós természet adta lehetőségeket. Napjainkban a gyermekek életét markánsan befolyásolják a televíziók végtelen csatornáinak száma és az online tér információáradata. Az értékek és a tudás elsődleges közvetítői nem is olyan rég még a szülők és pedagógusok voltak, mára azonban a digitális világ is helyet kapott ebben a szerepben. (Bárdi, 2018) Egy kutatás szerint a kisiskolások 71%-a néz természetfilmet a televízióban, miközben a nagy többségük nem is igazán kedveli a szabadban töltött játékot. (Farrel, 2008) Sajnos napjainkban nem minden gyermeknek adatik meg, hogy napi szinten kapcsolatba kerüljön a természettel, így számukra kimarad a játék, a felfedezés és a szabadidő a természetben.

A második nagy változást a rendszertelenség jelenti a gyermekek természetkapcsolatában, hiszen egyre kevesebb időt töltenek a szabadban. (Bárdi, 2018) Egy, a kétezres évek elején készült kutatás szerint a 9 – 12 éves korosztály 9 órával kevesebb időt tölt szabadtéri játékkal hetente, mint a 25 évvel korábban született gyermekek. Napjainkban pedig fele annyian töltik olyan tevékenységekkel a szabadidejüket, mint a túrázás, kertészkedés vagy a horgászat. (Hofferth & Sandberg, Children at the Millenium: Where Have We Come From, Where Are We Going?, 2001/2006) Egy angol kutatás szerint az Egyesült Királyságban élő gyermekek 16 percet töltenek naponta olyan szabadtéri tevékenységekkel, mint a séta, szabad játék a parkban vagy éppen a túrázás. Megdöbbentő ezt összehasonlítani a börtönben elő elítéltek eredményeivel, akik több időt töltenek a szabadban, mint az előbb említett gyermekek. Ez azért is érdekes eredmény, mivel a megkérdezett szülők 96%-a fontosnak tartja

a természetben eltöltött időt gyermekük egészsége szempontjából. Továbbá a felmérésben résztvevők többsége úgy véli, a technológiai képességek birtoklásánál fontosabb lenne a szabadban eltöltött idő. (Hunt, Stewart, Burt, & Dillon, 2016)

A pozitív érzelmi viszony kialakítása és a természet közvetlen megismerése azért is lenne különösen fontos a mai gyermekek életében, mivel csak ezáltal tudnak majd kapcsolódni a természethez, felelősséget érezve védelméért és megóvásáért. Hiszen, nem fognak személyes felelősséget érezni egy olyan dologgal kapcsolatban, amivel alig van élményük és idegen a számukra. Napjainkban a környezetvédelem fontosságát hirdetőik is olyan gyermekek közül kerülnek ki, akiknek vannak tapasztalataik, élményeik, emlékeik gyermekkorukból a természettel kapcsolatban. Tehát a felnőttkori hozzáállásunkat a gyermekkorunkban átélte „vadonbéli” tevékenységek határozzák meg, mint például a már említett túrázás, séták, horgászat, kertészkedés, virágszedés, növénygondozás vagy a fára mászás. (Wells & Lekies, 2006/1)

A harmadik nagy változást a túltervezett napirend jelenti a gyermekek természetkapcsolatában, ami lényegében a nem szabadon választható időtöltést jelenti. (Bárdi, 2018) Egy átlagos napon a szabadon eltölthető időkeret, melynek tartalmát a gyermek saját maga határozza meg (és ami nem az intézmények felügyelete alatt zajlik) az 1981 és 2002 közötti időszakban 16%-kal csökkent. (Hofferth & Sandberg, *Changes in American Children's time*, 2009) Napjainkban a gyermekek játéka többnyire felügyelve van felnőttek által és az otthoni, vagy legalább is beltéri helyszínekre korlátozódik. (Tandy, 1999/2) A szülői féltés magyarázatként szolgálhat arra az eredményre, hogy a városi gyerekek miért töltenek kevesebb időt a természetben. Hiszen az, ami a korábbi generáció számára még biztonságos volt, ma már elképzelhetetlen a felnőttek felügyelete nélkül. (Clements, 2004/1)

A gyermek veleszületett eleme, hogy érdeklődik az őt körülvevő világ iránt, hiszen a természetben számtalan felfedezésre váró csodára bukkanhatunk, amit mindenki szeretne a saját útján megismerni, felkutatni, megtapasztalni. A diákok életében azonban ezt az erős vonzalmat halványítja a nevelés – oktatás intézményes tantárgystruktúrája. Ezáltal kisiskolás korban már fakul a természet iránti érdeklődés, a felsőbb években pedig a közömbösség vagy akár az utálat szintjét is elérheti. A természet iránti fogékonyság megalapozásában különösen fontos szerepet tölt be a család, többek között az ott átélhető megismerési és felfedezési lehetőségek során és a természetes interakciók alkalmával. Bár napjainkban ez a felelősség sokkal inkább a pedagógusokat terheli, hiszen az időhiányban szenvedő szülők nem minden

esetben tudják biztosítani a gyermekük számára az elegendő mennyiségű szabadban eltöltött időt. (Bárdi, 2018)

Egy, az északi országok szabadtéri nevelését vizsgáló tanulmány bemutatja, hogy milyen nagy hangsúlyt fektetnek a családok és az intézmények a szabadban eltöltött időre. Az északi bölcsődékben és óvodákban a mindennapok részét képezi a természetben eltöltött játék és tanulás. A különböző szabadtéri foglalkozások alkalmával a gyermekek lehetőséget kapnak a szabad játékra is. Az északi bölcsődék és óvodák programja tükrözi azt az alapelvet, miszerint a természetben szerzett tapasztalatok és a szabadtéri játék azon kívül, hogy elengedhetetlen a tanulás szempontjából, a gyermekek egészséges fejlődése és jólléte érdekében is különösen fontos. (Sandseter & Lysklett, 2016) A norvég programokban kiemelet figyelmet kap a szabadtéri játék: *„A szabadtéri játék és a szabadtéri foglalkozások fontos részei a gyerekkultúrának, ezért azokat földrajzi, és éghajlati viszonyokra való tekintet nélkül meg kell őrizni.”* (NMER, 2011)

Bár a legtöbb északi országban már eleve nagy figyelmet kap a szabadtéri játék, vannak olyan intézmények, melyek még az átlagosnál is nagyobb hangsúlyt fektetnek a szabadtéri nevelésre. Az egyre nagyobb népszerűségnek örvendő természetközeli óvodák olyan intézmények, melyekben a pedagógiai tevékenységek fő helyszínét a természet jelenti, így a gyermekek idejük nagy részét (akár az egész napot) a szabadban töltik. Az természeti óvodák először Dániában jelentek meg, ahol napjainkban több, mint 500 erdő óvodának nevezett intézmény működik. (Eilers, 2005)

A természeti óvodákban különös hangsúlyt fektetnek a gyermekek ruházatára is, melyről a szülők gyakran egy egész listát kapnak, hogy milyen ruhadarabokra lesz szükség. Sok intézmény az északi országokban nincs kerítéssel körülhatárolva, így a gyermekek szabadon játszhatnak a láthatatlan határvonalig. Az így folytatott szabadtéri játék természetes velejárója a kockázatvállalás. Ezekben a természeti óvodákban kivétel nélkül megtapasztalják a gyermekek a veszélyeket és a fizikai kihívásokat, hiszen idejük nagy részét ösztönző természeti környezetben töltik. Az északi minta alapvető megállapítása továbbá, hogy a szabadban történő játék és tanulás kedvező hatást gyakorol a gyermekek szellemi, fizikai és motoros és társas fejlődésére. (Sandseter & Lysklett, 2016)

6. A természetközelség megvalósulása Magyarországon

Számos eltérést találhatunk a magyar köznevelési intézmények programjában, de ami közös bennük, hogy kivétel nélkül mindegyik foglalkozik a környezeti neveléssel. Ez a pont azonban korántsem egységes általánosságban nézve, de a jelen esetben elemzett óvodákat tekintve sem. Magyarországon megannyi lehetősége lehet egy intézménynek, hogy kiemelkedjen a nagy átlagtól a környezeti nevelés területén. Csatlakozhat a Zöld Óvoda programhoz, lehet waldorfos vagy bármilyen alternatív pedagógiát képviselő intézmény.

6.1 Zöld óvodák

A Zöld Óvoda cím megszerzése – bár egyre több intézmény megkapja – nem egy egyszerű folyamat az óvodák számára. A cím elnyeréséhez és megtartásához egy komoly kritériumrendszernek kell megfelelni. A „zöld tartalmak” 1996 óta képezik az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának részét, később pedig a Helyi Nevelési Programokban is felbukkantak, melyeknek a környezeti neveléssel kapcsolatos pályázatok szabtak határt. 2005 végére kialakult a 20 pontból álló kritériumrendszer a Zöld Óvoda cím elnyeréséért. Ezeknek a pontoknak az összeállítását szakemberek végezték el, akik alapos vizsgálat alá vonták az Alapprogram tartalmát, valamint belevonták a környezetvédelemmel kapcsolatos pedagógus továbbképzéseken szerzett tapasztalataikat is. (Kovács Lászlóné, 2004)

A Zöld Óvoda pályázatot először 2006-ban hirdették meg a környezetvédelemért és az oktatásügyért felelős tárcák. Az elmúlt 15 évben több mint ezer intézmény felelt meg a kritériumoknak és kapta meg a címet, illetve a vele járó oklevelet, mely egyfajta állami kitüntetésként van jelen az óvodák körében. A kritériumrendszer magába foglalja többek között azt, hogy az intézményeknek az ONOAP-ban megfogalmazott környezeti- és egészségnevelési szabályok szerint kell működniük, illetve a helyi önkormányzati dokumentumokkal is összhangban kell lenniük. Az óvodának különös hangsúlyt kell fektetnie a környezettudatos nevelésre, melynek a pedagógiai programban is meg kell jelennie írásos dokumentációként. A természetnek és a környezetvédelemnek kiemelt szerepet kell tulajdonítaniuk a helyi nevelési célok és feladatok meghatározása során. A kritériumrendszerbe beletartozik továbbá a pedagógusok folyamatos továbbképzése, hiszen ez elengedhetetlen ahhoz, hogy gond nélkül meg tudják valósítani a Zöld Óvoda rendszerének egyedi feladatait. Továbbá külön szempontok

vonatkoznak a csoportszobák berendezésére és az udvar kialakítására. A növények elhelyezése, a természetsarok kialakítása, egy kisállat jelenléte a csoportszobában mind jótékony hatással van a gyermekek életére nézve. A Zöld Óvodák udvarán nagy számban fordulnak elő zöldségeskertek, magaságysok, melyeket gondozva a gyermekek megint csak közelebb kerülhetnek a természethez. (Kovács Lászlóné, 2004)

6.2 Az udvari élet fontossága és az udvar nélküli intézmények Magyarországon

Mind az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában, mind pedig a Helyi Programokban első helyen szerepel az udvari élet, hiszen hatalmas szerepet játszik a gyermekek fejlődésében. Az óvodás korú gyermekek napirendje is igyekszik az udvari játék köré épülni, hogy (az évszaktól függően) a lehető legtöbb időt tölthessék a szabadban. Ez az a hely, ami a legtöbb elfoglaltságot nyújtja a gyerekeknek, még egy jól felszerelt csoportszobánál is több lehetőséget ad számukra.

Szomorú tény, de nem minden esetben tudják megoldani az intézmények a közvetlen hozzáférést az udvari élethez, ugyanis vannak olyan városi (és falusi) óvodák, amelyek hiányt szenvednek ebből a fontos helyszínből. Több fővárosi óvoda nehéz helyzetben van, ugyanis nem rendelkezik saját udvarral. Ilyenkor jobb lehetőség híján egy közeli köztérre viszik ki az óvodapedagógusok a gyermekeket. Ezt a megoldást azonban nehéz fenntartani, mivel az óvónőknek fel kell készülniük az évszaknak megfelelő játékokkal és homokozó eszközökkel, nem is beszélve arról, hogy békés együtt játszást kell teremteniük a már ott játszó gyerekekkel, illetve meg kell értetniük a helyzetet a szülőkkel is.

A falusi óvodákban ritkán fordul elő, hogy hiányzik az udvar, de mindenképpen kell lennie a közelben egy elkerített játszótérnek. Az udvar nélküli vidéken leginkább a felújításokkor merül fel, de ilyen esetekben is megoldható, hogy a csoportok egy közeli ligetbe vagy parkba sétálnak ki a játékszerekkel. (Bakonyiné & Nagyné, 1989)

7. A kutatás ismertetése

A skót kutatás alapján felállított hipotéziseimet egy kérdőívekkel és interjúkkal megvalósított kutatással szeretném elvetni vagy bizonyítani. A kutatás helyszíneit nyolc óvoda képviseli Budapestről és vonzáskörzetéből. A lehetőségekhez mérten minden óvodából egy – két csoportban végeztem a kutatást öt – hét gyermekkel átlagosan. A felmérésben a csoportok pedagógusai és a megkérdezett gyermekek gondviselői is részt vettek, előbbiek papír alapú, utóbbiak egy online kérdőív kitöltésével.

7.1 Kutatási eszközök

A Gyermekek – természet kapcsolatának vizsgálata során egyaránt alkalmaztam kvalitatív és kvantitatív módszereket. A kvalitatív kutatásoknál az egyik leggyakrabban alkalmazott adatgyűjtési, illetve adatnyerési mód az interjú. A találkozás során a kutató a kutatott téma szempontjából releváns kérdéseket tesz fel a válaszadónak, kinek válaszai képezik azt a nyersanyagot, amit a későbbiekben elmezenek. A kvalitatív módszert a kiválasztott óvodák két csoportjának egy – egy, hat fős fókuszcsoportjával valósítottam meg. A kvantitatív kutatások lehetséges módszere a számszerű adatok statisztikai elemzése, melyet pedagógusok, illetve szülők körében alkalmaztam kérdőív formájában. (Hunkár, 2013)

A kutatás alapjául egy skóciai tanulmány szolgált, melynek címe *„Young people’s interaction with natural heritage through outdoor learning”* (Magyarul: *„A fiatalok interakciója a természeti örökséggel a szabadtéri tanuláson keresztül”). (Mannion, 2007) Ezen ötletekből kiindulva felhasználtam a skót kutatás mérőeszközeit, melyeket átdolgoztam, hogy igazodjanak a magyarországi körülményekhez.*

A felméréshez 10 óvodát választottam, azonban 8 intézményben sikerült a kutatást elvégezni, melyek leginkább a fővárosban, valamint annak környékén, Pest megyében találhatóak. A szempontjaim között szerepelt az óvodák elhelyezkedése, hogy belvárosi vagy külvárosi intézményekről beszélünk -e, valamint, hogy milyen környezet veszi őket körül: bérházak, parkosabb zöld terület vagy épp kertesházak. Figyelembe vettem az óvodaudvarok felszereltségét és a pedagógiai programjuk jellegzetességeit. Így lett a választott intézmények fele olyan programú óvoda, amelyek bizonyos szinten eltérnek az általános környezeti nevelés kritériumaitól. Ezek valamely tevékenységükkel nagyobb hangsúlyt fektetnek a gyermekek

természetkapcsolatára, többek között a zöld óvoda programmal, madárbarát vagy természetvédő óvodaként, illetve az óvodakert minősége és a kirándulások gyakorisága által. Ezen kívül mindenképp szerettem volna egy olyan intézménybe ellátogatni, ahol a gyermekek idejük nagyrésztét kint, a szabadban töltik és napi szinten kapcsolatba kerülnek a természettel a növények és állatok megismerése, gondozása kapcsán.

Pedagógus kérdőív

A pedagógus kérdőívben két alkalomra kérdeztem rá. Egyrészt az érdekelt, hogy a csoportok mennyi időt töltenek kint az óvodaudvaron egy átlagos napon továbbá, hogy főként mivel (milyen típusú játékkal, tevékenységgel) töltik ezt az időt a gyermekek. A kérdőív második részében egy intézményen kívül történt szabadtéri programra kérdeztem, melynek során kíváncsi voltam a tevékenység fő fókuszára is. Bár a papír alapú kérdőív több adminisztrációs munkát igényelt, így is elegendő eredményt kaptunk az intézményekről.

Szülői kérdőív

Egy rövid tájékoztatóval kezdődik a szülők részére átalakított kérdőív, melynek során információt adunk a kitöltés anonimitásáról, a kutatás céljáról és a válaszok megválaszolásának időigényéről is. Az első kérdéscsoport személyes, demográfiai adatokra kérdez rá úgy, mint az életkor, nem, lakóhely és annak típusa. Ezt követik a szülő gyermekkorára vonatkozó kérdések például, hogy volt-e a lakóhelye közelében természeti helyszín? Hol játszott három és hét éves kora között, illetve ezek közül mely helyszíneken volt felügyelve? Továbbá azt is megkérdeztem, hogy mit gondol, kevesebb szabadsága van-e most a gyermekének, mint amennyit ő kapott gyermekkorában. A harmadik csoportban a gyermekre vonatkozó kérdéseket tettem fel, melyek között egy Likert típusú skála is megtalálható. Ez különböző tevékenységekre kérdez rá egy 5 fokú skálát alkalmazva preferálás szintjén a gyermekek szempontjából. Ezen kívül feltettem a szülőkre vonatkozó kérdéseket újra, viszont ekkor már a gyermekükre vonatkozóan válaszoltak kérdésekre: hol játszik, mikor van felügyelve, milyen gyakran. Az utolsó kérdésként még feltettem azt is, hogy mit gondolnak, mi az, ami leginkább megakadályozza, hogy gyermekük felügyelet nélkül játsszon a természetben.

Gyermekekkel készített interjú

A gyerekekkel készült interjúk kiscsoportos beszélgetések formájában zajlottak, átlagosan 5-6 gyermekkel. A beszélgetések legtöbbször külön helyiségben zajlottak, de volt, ahol a csoportszobában hallgattam meg a gyermekeket. Első körben minden gyermek bemutatkozott, majd megosztották a kedvenc helyüket az óvodaudvaron, ahol a leginkább szeretnek játszani, a barátaikkal vagy éppen egyedül lenni. A kiscsoportosok közül (3 éves korosztály) nem mindenki tudott erre választ adni és a későbbi kérdésekből sem születtek minden esetben eredmények. A beszélgetést hangfelvételen rögzítettem, így később, a válaszokat visszahallgatva könnyebb volt feldolgozni.

Az első képcsoporton természeti helyeket láttak a gyerekek, ezek közül választottak egyet, amiről valamilyen kellemes emlék jutott az eszükbé, amit aztán el is meséltek. A második képcsoporton állatokat találtak és megint csak egy olyat kellett választaniuk, amihez egy kedves történetet kapcsoltak, amit aztán szintén elmondtak. Külön figyelmeztettem őket, hogy ne a kedvenc állatukat vagy az óvodai jelüket válasszák. A harmadik képcsoport képei természetben végzett tevékenységeket ábrázoltak. Ehhez két kérdést is feltettem nekik. Az első az volt, hogy válasszanak egy olyan tevékenységet, amit már ők is megtapasztaltak és nagyon élveztek. Arra kértem őket, hogy osszák is meg ezt az élményt. A második körben pedig egy olyan tevékenységet kellett választaniuk, amit sosem csináltak, de nagyon szeretnének kipróbálni.

7.2 A választott intézmények

A véletlenszerűen választott intézmények között szerepelt:

Budapest – Budafoki Református Egyházközség Halacska Református Óvoda: Buda külvárosában helyezkedik el parkosabb környezetben, családi és bérházakkal egyaránt körülvéve. Udvara jól felszerelt, több épített játékelemet is tartalmaz, természetes talaj helyett azonban túlnyomó részt műfűvel borított.

Kópévár Óvoda: Pest belvárosában található, ebből adódóan túlnyomó részt bérházak és forgalmas utak veszik körül. Udvara szintén jól felszerelt, sok épített játékelemet tartalmaz.

Szemlőhegy Utcai Óvoda: A Rózsadombon található, négy szintes, ligetes udvara felveszi a környék jellemét. Minden szinten valami más játék található: Hajó stílusú mászóka és csúszda, mozgóhíd, mászófal, fészekhinta, kisház, mezítlábas ösvény, homokozó. Ezen kívül van helyük a gyerekeknek motorozni, futóbiciklizni, rollerezni, labdázni és ugró kötelezni.

Újpesti Aradi Óvoda: Lakótelepi óvoda Pest külvárosában, parkosított udvarán a talaj természetes, nagy szabad teret enged a gyermekeknek.

A célirányosan választott intézmények között szerepelt:

Borostyán Természetvédő Óvoda: Csobánka óvodája a Pilis egyik völgyében elhelyezkedik el, gyönyörű természeti környezetben, ahol a gyermekek majdhogynem együtt élhetnek a természettel. A közelben hegyek, erdők és patakok találhatók, valamint a Duna közelsége miatt számos lehetőség kínálkozik a környezet megismerésére és megszerettetésére. A séták, kirándulások alkalmat nyújtanak a természetben való vizsgálódáshoz és a közvetlen tapasztalatszerzéshez. Az intézmény fő profilja a természetvédelem, az udvaron – a játékok mellett - van nagy füves terület, gyümölcsfákkal és magaságysokkal.

Nyitnikék Óvoda: Szigetmonostoron található, a telephely udvara különösen nagy, zöld, füves terület benne magaságysokkal és mezítlábas ösvénnyel. Közelében található a Pusztai Monostori Birkás Farm, melyet rendszeresen látogatnak a gyerekekkel.

Szent Ferenc Tanyaóvoda: Mátyás alapítványi intézménye egy paraszti udvar emlékét őrzi. Az épületet belülről átalakították, egyetlen csoport működik benne. A gyermekek az egész napot az udvaron töltik, melynek van fedett része asztalokkal és székekkel (étkezések és az asztalt igénylő tevékenységek zajlanak itt), sárkányha, átalakított ól és a kert melyben különb

játékszerek vanna, mint a legtöbb intézményben. A kerten kívül vannak magaságyások, üvegház, kemence, állatok (baromfi, nyulak, a szomszédban bárányok).

Zöldező Óvoda: A Budai hegység közelében található, különös hangsúlyt fektet a környezettudatos magatartás kialakítására melyet két természeti csoporttal igazol. A budai hegyvidék növényvilágát bemutató tanösvénnyel is rendelkezik. Udvara gondozott, ősfákkal színesített, a gyerekek heti rendszerességgel vesznek részt kirándulásokon.

A választott óvodák elhelyezkedését megfigyelve jól látszik, hogy célirányosan megkeresett intézmények háromnegyede nem budapesti, hanem a főváros vonzáskörzetében található. Ennek az az oka, hogy a budapesti óvodák között nehéz olyan intézményt találni, amelynek pedagógiai programja természetközpontúbb, alapelve nagyobb hangsúlyt fektet a gyermek és természet kapcsolatának kibontakoztatására, udvara természetes, lokációja pedig természetközeli.

7.3 A kutatás menete

Az intézmények felkeresését követően az óvodavezetőkkel és a pedagógusokkal találkoztam, amikor is a pedagógus kérdőívet és a szülői hozzájáruló nyilatkozatokat adtam át. Amelyik óvodában lehetőség volt rá két csoportban végeztem a felmérést. A dokumentumok kitöltését követően kiscsoportokban beszélgettem a gyerekekkel. A szülői hozzájáruló nyilatkozatokban kértem a szülőket, hogy adják meg e-mail címüket, amikre később kiküldtem a szülői kérdőíveket.

A felmért 72 gyermekkel végeztem, a gyermekcsoportok között voltak, kis-, középső-, nagy- és vegyes csoportok is. A gyermekek 37,5%-át az övtévesek képezték, ők alkották a többséget, a többiek mind három, négy, hat vagy hét évesek voltak. A kutatás átlagéletkora is 5 év lett a gyermekek esetében. A fókusz csoportos beszélgetések előre egyeztetett időpontban zajlottak a csoportok napirendjéhez igazítva. Ezek kivétel nélkül a délelőtti folyamán történtek meg. A mérést szeptember elejétől október végéig végeztem.

A szülőknél szánt kérdőív gyermekenként egy gondviselővel számolt, ezt 51 szülő küldte vissza, így a tervezetthez képest csupán 71% töltötte ki. A kérdőívet kitöltő szülők 68,8%-a 35 és 44 év közötti. A szülői passzivitás nem csak a véletlenszerűen kiválasztott intézményeket érintette, volt olyan természetközeli óvoda, ahol a közös téma ellenére sem érkezett válasz. A kitöltés motiváltsága tehát intézményenként és csoportonként is változó volt, de a legtöbb óvodában nagy lelkesedéssel fogadták az ismeretlen tevékenységet.

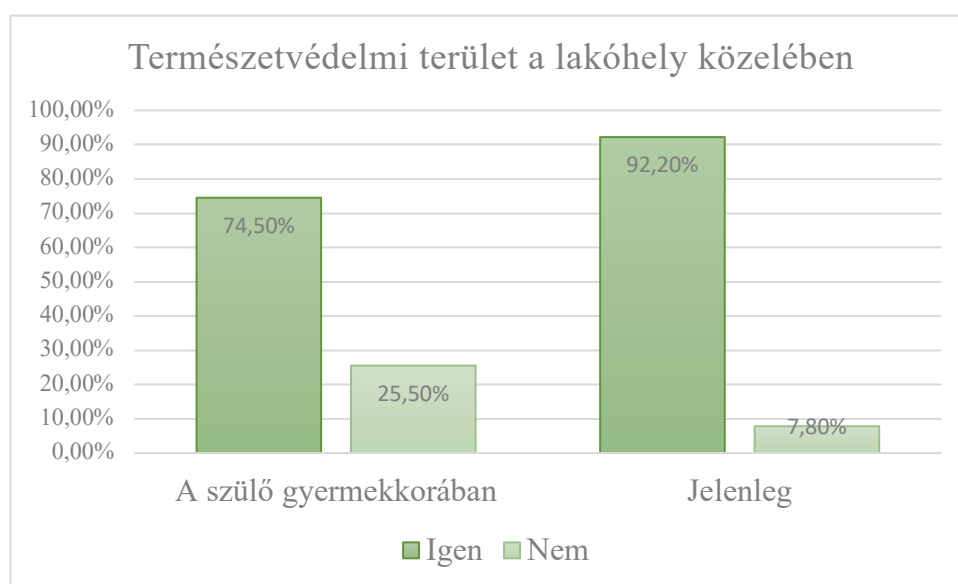
A kitöltők 49%-a budapesti, hiszen a felkeresett intézmények fele a fővárosban található. A többi lakóhely között szerepel Csobánka, Mány és Szigetmonostor is, hiszen ezen települések óvodáiban is volt felmérés, de voltak kitöltők Ürömről, Telkiről, Pilisszentkeresztről, Máriahalomról és Csabdiról is.

Annak ellenére, hogy a gyermekekkel készült interjú kérdéseit a lehető legegyszerűbben próbáltam megfogalmazni, voltak gyermekek, akiknek még nehézséget okozott a kérdések értelmezése, vagy éppen a megválaszolása. A kisebbek számára többször nehéz volt dönteni a sok kép közül, de a nehézségek mellett úgy hiszem kijelenthetem, hogy nagyon élvezték a beszélgetéseket, szívesen osztották meg élményeiket. A képek segítségével a gyermekeknek könnyebben ment a visszaemlékezés és a szóbeli közlésüket is segítette. Voltak azonban gyermekek, akik nem tudták pontosan elmondani, hogy milyen élményük kapcsolódik az adott képhez, csak ismerős volt nekik már korábban a helyszín, az állat vagy éppen a tevékenység.

A beszélgetések után a rögzített hanganyagot visszahallgatva vittem online felületre a válaszokat. Ezt a folyamatot a kutatócsoportunk vezetője Dr. Bárdi Árpád felügyelte. A következőkben a már említett három kérdőívből származó, adatokat szeretném összegezni.

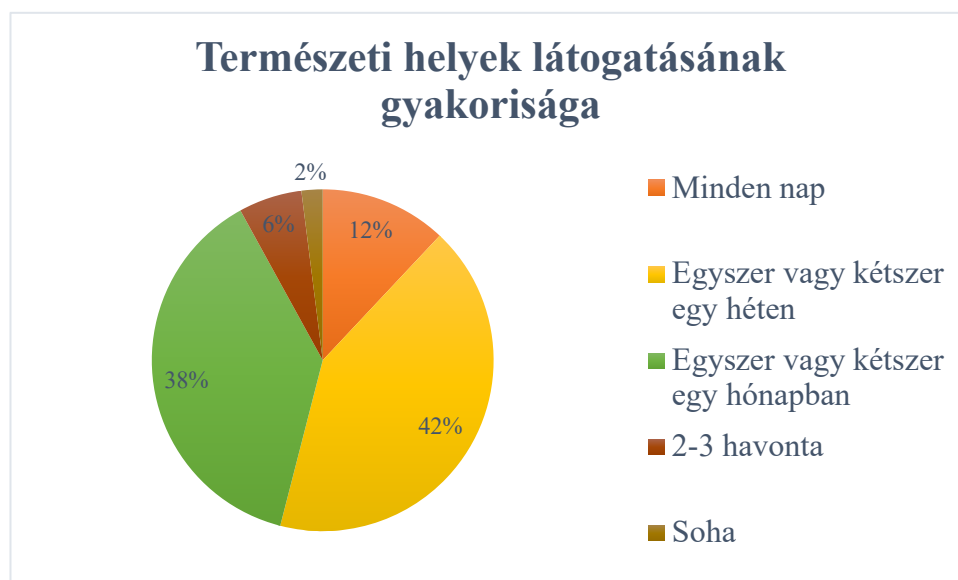
7.3.1 Szülői kérdőív

A szülők által kitöltött kérdőív segítségével megtudhatjuk, hogy volt-e gyermekkorában erdő, mező, patakpart, vagy természetvédelmi terület és azt is, hogy a mindennapokban ezek milyen mértékben vannak jelen életükben. Ami feltűnik, hogy a szülők többsége gyermekkorában is élvezhette az említett természeti helyek közelségét, ami a jelenlegi állapotban sem változott sokat, csupán arányában növekedett pozitív irányba, ahogy az *1. ábrán* is láthatjuk.

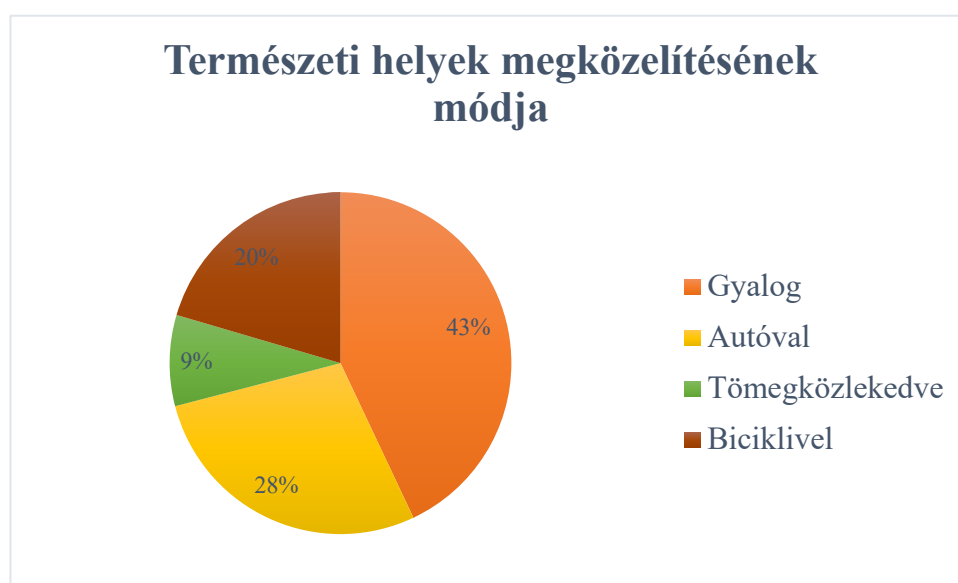
1. ábra - Erdő, mező, patakpart vagy természetvédelmi terület a lakóhely közelében

A felmérésből az is kiderül, hogy milyen gyakran látogatják ezeket a helyeket gyermekükkel. Két kiugró eredményt láthatunk a 2. ábrán. A nagy többség heti, illetve havi rendszerességgel látogatja a már korábban említett természeti helyeket.

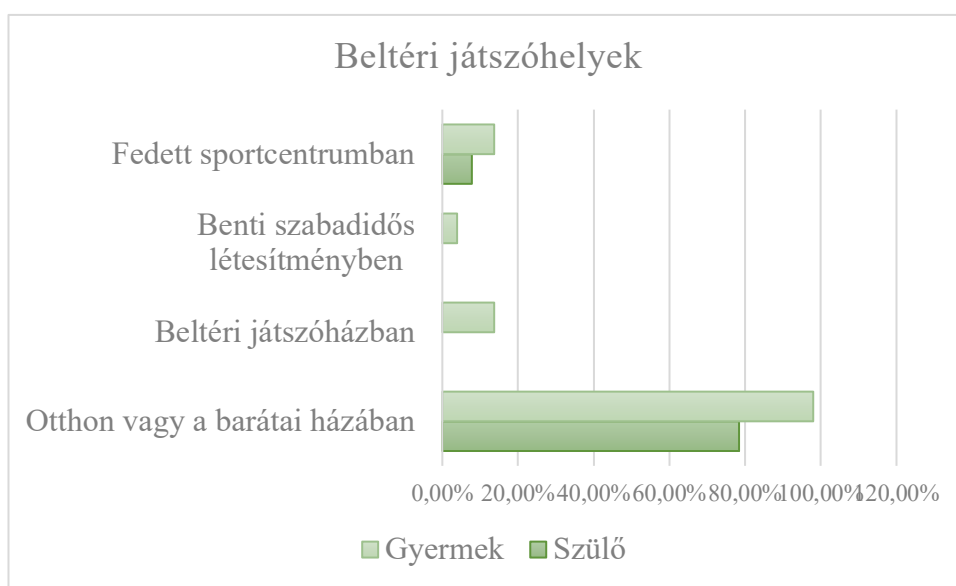
2. ábra - Természeti helyek látogatásának gyakorisága

Ezek megközelítésére is rákérdeztem, hogy milyen módon jutnak el az alábbi helyekre. A válaszokból kiderül, hogy a többség gyalog, vagy autóval látogatja a természeti helyeket, a legkevesebben a tömegközlekedést választják ezekre az alkalmakra, amint azt a 3. ábráról leolvashatjuk.

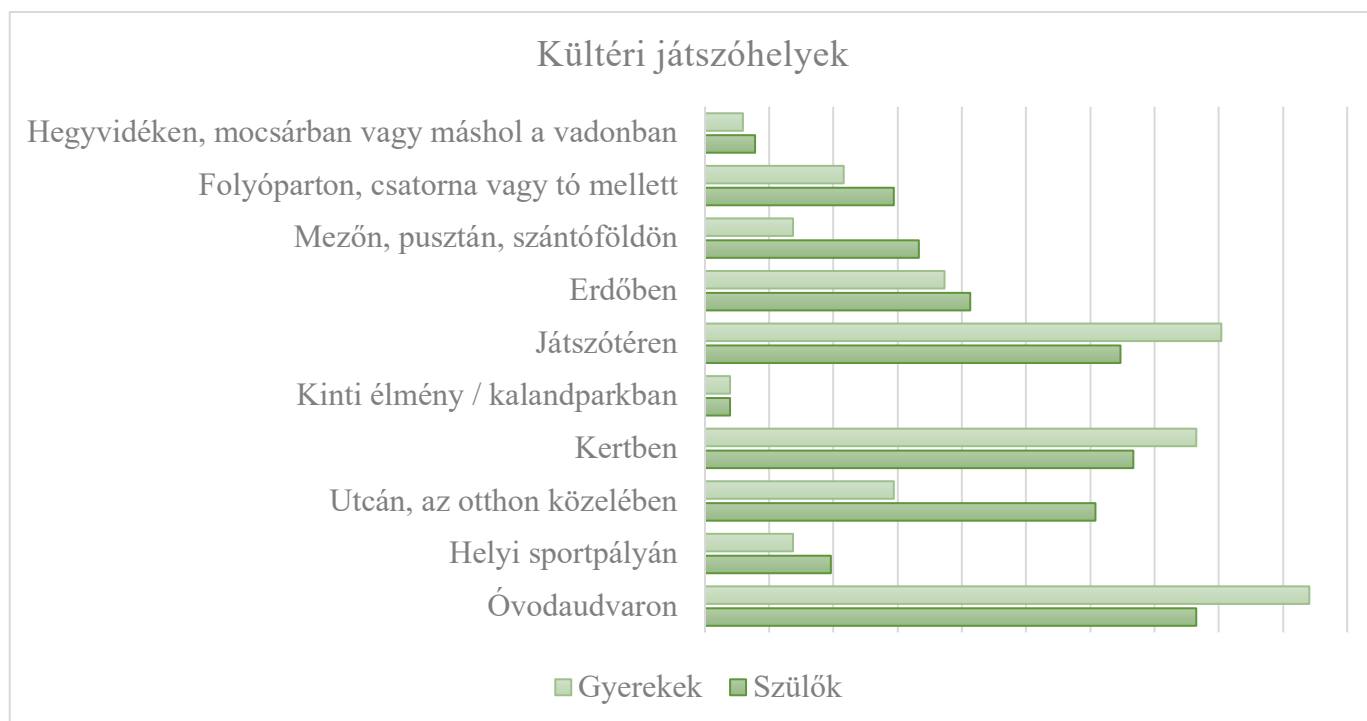
3. ábra - Természeti helyek megközelítésének módja

Megtudhatjuk azt is, hogy a szülők hol játszottak a gyermekkorukban, illetve hol játszik most gyermekük 3 – 7 évesen. Az eredményekből jól látszik, hogy ha a beltéri játszóhelyszíneket nézzük a szülők többnyire csak otthon játszottak, mely abból adódik, hogy gyermekkorukban igen kevés szabadidős létesítmény volt. A mai gyermekeknek két új lehetőségük is van a beltéri játszóházak és a benti szabadidős létesítmények megjelenésével szabadidejüket eltöltésére. Ugyanakkor mind a szülők mind a gyermekek döntően otthon vagy a barátaik házában játszottak / játszanak. Az eredményeket a 4. ábra szemlélteti.

4. ábra - Beltéri játszóhelyek

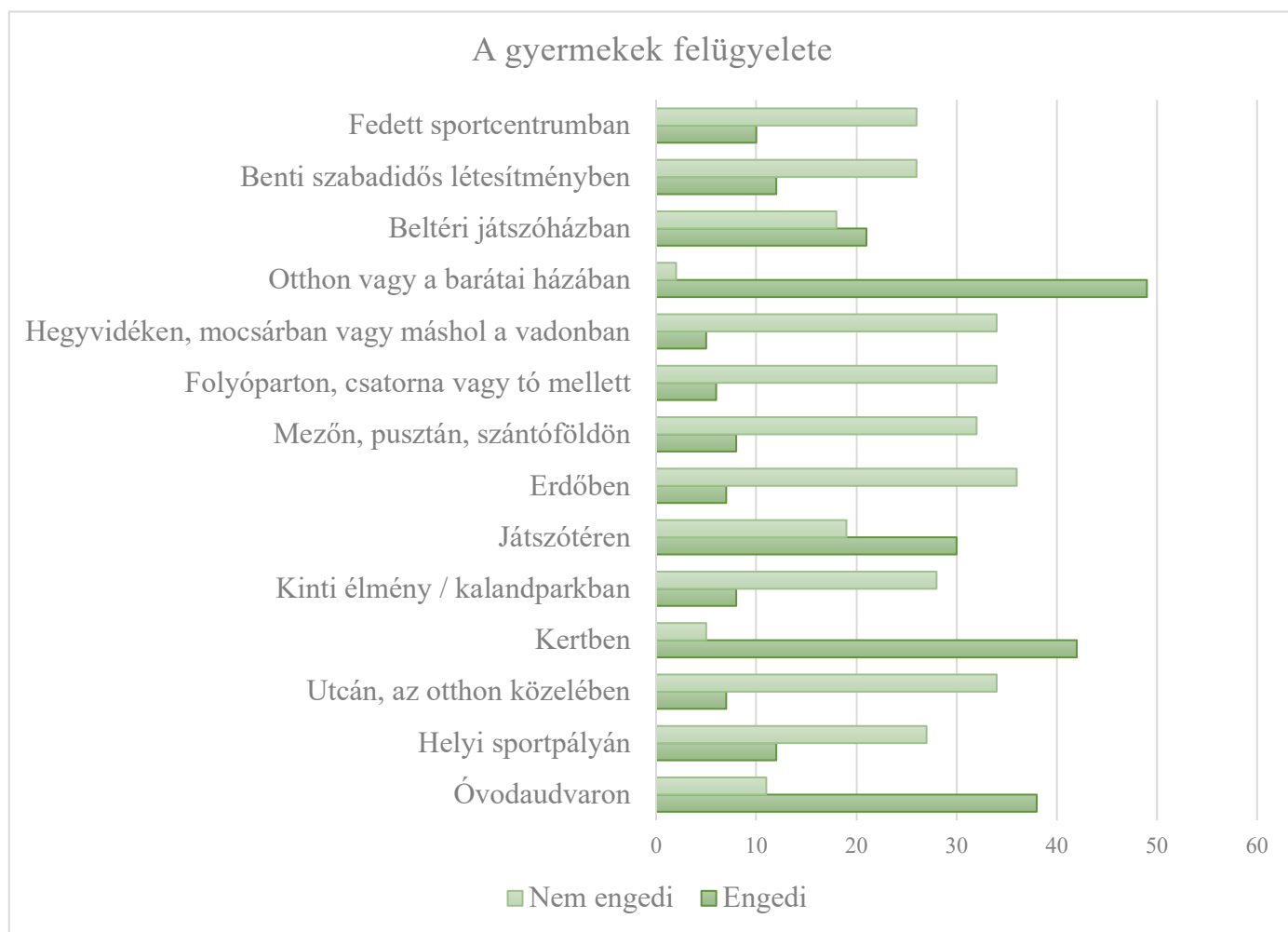
A kültéri játszóhelyek esetében három helyszín dominál mind a szülők, mind a gyermekek esetében, ezek pedig az óvodaudvar, a kert és a játszótér. A közös bennük, hogy döntő többségben mind fizikailag elkerített és általában felügyelt területekről van szó. Egy nagyobb eltérést mutat az utcai játék, mely a szülők több mint 60%-ánál jelen volt, a gyermekek esetében azonban kevesebb mint 30 %-ban van jelen. Bár valamivel kisebb arányban jelölték, de jól látszik, hogy az olyan szabad területeken, mint az erdő, mező, puszta, szántóföld, folyópart, csatorna, tó, hegyvidék, mocsár vagy a vadon a szülők nagyobb arányban játszottak. Sőt a mezei játék fele akkora mértékben van jelen a gyermekek életében, mint szüleikében volt, akárcsak az utcai játék. A 5. ábra sávdigramja jól szemlélteti a válaszokat.

5. ábra - Kültéri játszóhelyszínek

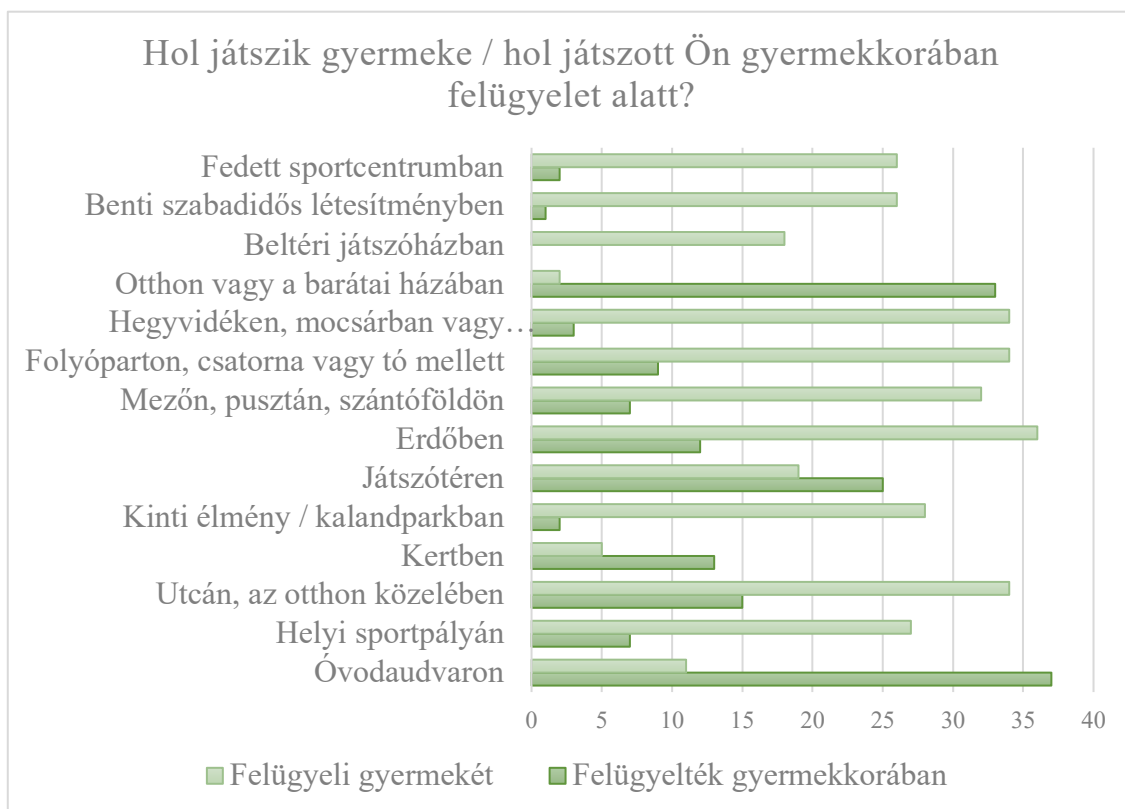
Az előzőekhez kapcsolódva tettem fel a szülőknek azt a kérdést, hogy az egyes játszóhelyszíneken engedik-e szabadon, felügyelet nélkül játszani gyermeküket. Az első három hely, ahol a szülők nagyobb arányban engedik gyermeküket felügyelet nélkül játszani, az az otthon, a kert és az óvodaudvar volt. Ezek közül, bár kettő kültéri helyszínt jelent, mégis megvannak a határai, mint azt kültéri játszóhelyek válaszaik közt is láthattuk. A játszótér és a beltéri játszóház válaszaiban is több szülő szavazott igennel, ám itt már nem beszélhetünk egységes véleményről, a nemleges válaszok magasodó aránya miatt. A többi helyszínre a

szülők, szinte egységesen nemmel szavaztak: az erdőben, hegyvidéken, mocsárban, vadonban, folyóparton, csatornában, tó mellett és az utcán a legtöbben nem engedik felügyeletlenül játszani gyermeküket. Ezen helyszínekben pont az a közös, hogy fizikailag nincsenek körül határolva, az utca kivételével mind szabad, jó esetben emberi tevékenységtől mentes természeti területnek számítanak. A 6. ábrán szereplő sávdiaagram látványosan szemlélteti az eltéréseket.

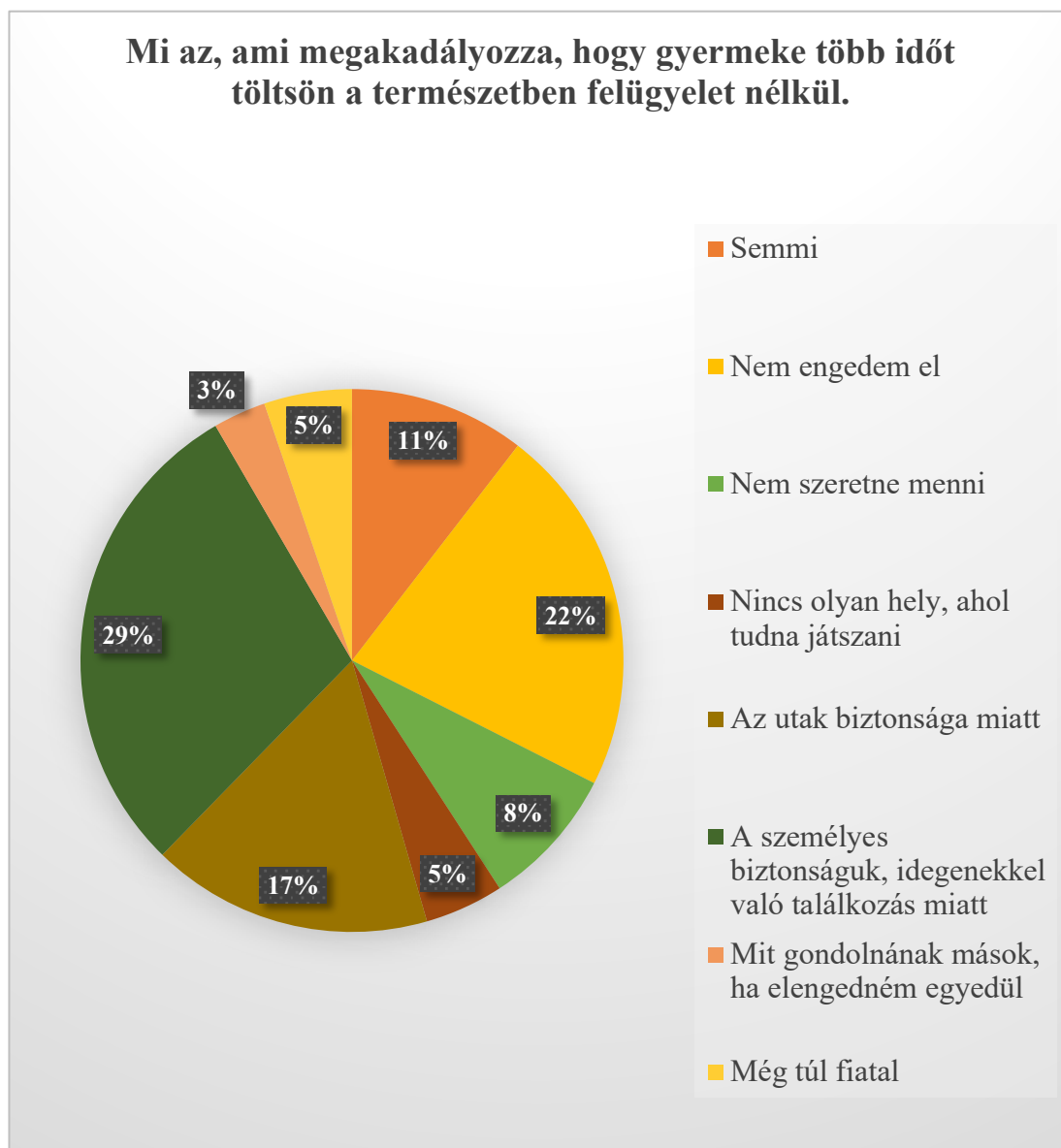
6. ábra - A gyermekek felügyelete

A szülők gyermekkorára vonatkozóan is feltettem a felügyelet kérdését, melyből kiderül, hogy a szülőket leginkább az óvodaudvaron, otthon és a játszótéren felügyelték. Meglepő módon ezek azon helyek közé tartoznak, ahol a szülők többsége engedi gyermeküket felügyelet nélkül játszani. Az eredményeket a 7. ábráról olvashatjuk le. Arányait tekintve, a mai gyermekek mégis több felügyeletet kapnak, mint amennyi az előző generációnak jutott. Ezt az állítást a szülők véleménye is alátámasztja, mivel 62,7% úgy gondolja, több szabadságot kapott gyermekkorában, mint gyermeke a jelen helyzetben.

7. ábra - Hol játszik gyermeke / hol játszott Ön gyermekkorában felügyelet alatt?

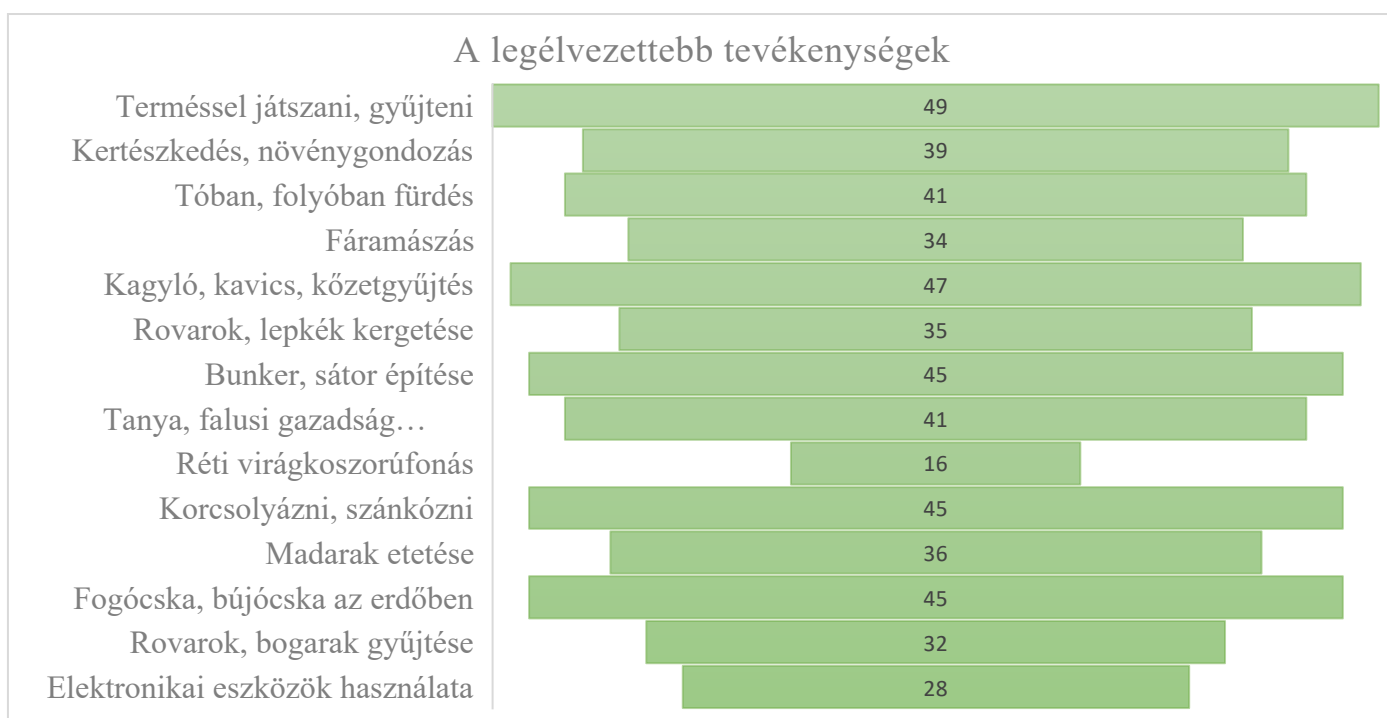
A szülőket arról is megkérdeztem, hogy mi az, ami megakadályozza, hogy gyermeke több időt töltsön a természetben felügyelet nélkül. A szülők döntő többsége a leginkább akadályozó tényezőnek gyermeke személyes biztonságának hiányát, illetve az idegenekkel való találkozást tekinti, 22% pedig nem kívánja elengedni gyermekét. 11% nem talált akadályozó tényezőt gyermekek felügyelet nélküli játékával kapcsolatban a természetben, amint az a 8. ábráról is kiderül.

8. ábra - Mi az, ami megakadályozza, hogy gyermeke több időt töltsön a természetben felügyelet nélkül?

A szülők azonban egyöntetűen azt nyilatkozták, hogy szeretnék, ha gyermekük több időt töltene a szabadban és nagyon sokat tesznek azért, hogy a lehető legtöbb alkalmat kihasználják.

A Liker típusú skálát elemezve, a legélvezetesebb tevékenységekre helyeztem a hangsúlyt, így a következő diagrammon is azokat az adatokat összegeztem, melyekre a nagyon szereti és az élvezi válasz érkezett. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy a szülők véleménye szerint, a gyermekek leginkább a termések gyűjtögetését és az ezekkel való játékot kedvelik, de a kagyló, a kavics és a kőzetgyűjtést is sokan választották. A további játékok közül népszerű volt még a sátor és bunkerépítés, éppen annyira, mint a téli korcsolyázás és a szánkózás. Az elektronikai eszközök használata azonban, meglepően alacsony választási arányt ért el, az utolsók között szerepel a listán. Az adatokat a 9. ábra szemlélteti.

9. ábra - A legélvezetesebb tevékenységek

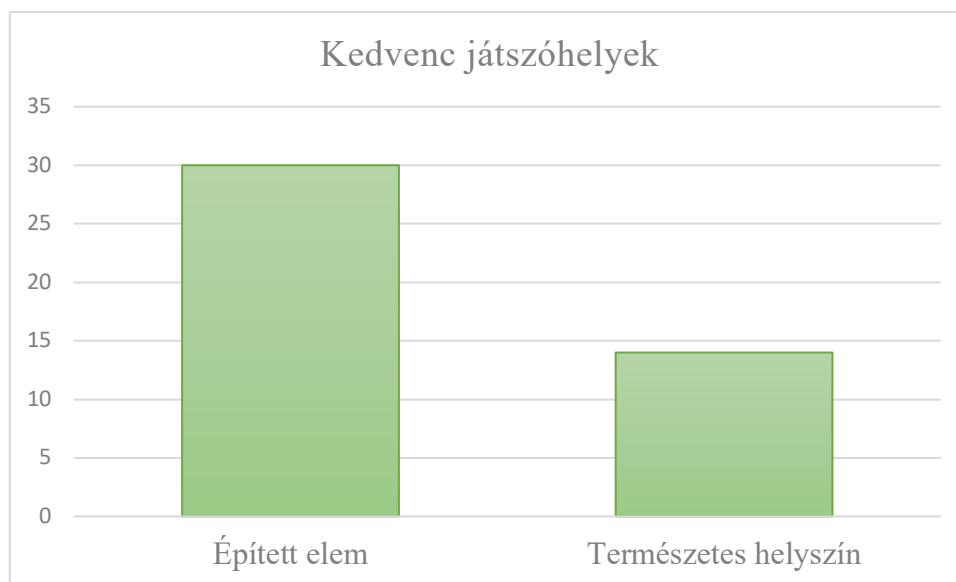
7.3.2 Fókuszcsoporthos interjú a gyermekekkel

A kutatás kvalitatív összetevőjeként a gyermekekkel készült interjúk szolgálnak, melyeknek értelmezése és elemzése igényelte a legtöbb munkát. Az értékelés során amellet, hogy miket választottak a gyermekek, figyelembe vettem a hozzáfűzött mondatokat, a magyarázat kontextusát. Emellet igyekeztem holisztikusan értelmezni a szabadtéri élményekről szóló elbeszéléseket, hogy később következtetni tudjak arra, hogy az elmondottak alapján miket preferálnak és az előnyben részesített élményeknek milyen közös jellemzőik vannak.

Az emlékezetes szabadtéri élményeket gyakran szórakoztatónak írták le. Ezekhez az társult, hogy akkor éppen valami újat csináltak, vagy akár az, hogy valakivel együtt élhették át az adott élményt. Az életkorból adódóan nem mindig válaszoltak egész mondatokban, de a szabadban szerzett élmények többsége az érzékszerveikkel megtapasztalt emlékeket idéztek elő. Sok válaszban felmerült a társas kapcsolatok és a család fontossága is.

Azok a gyermekek, akik valamely sajátos pedagógiai programot képviselő intézményben nevelkednek (és vélhetően a családjaikkal is aktívabban mozognak a szabadban) sokkal szélesebb körű tapasztalatokról meséltek, mint azok a gyermekek, kiknek kizárólag az óvoda kínál tapasztalási lehetőségeket.

A gyermekekkel készült interjú első kérdése a kedvenc óvodai játszóhelyre vonatkozott. A leggyakoribb válasz a mászóka volt, de a hinta, a homokozó, a mókuserék, a focipálya és a libikóka is többször előfordult. A kedvelt játszóhelyek többsége tehát épített játékelem, szemben a természetes helyszínekkel. Az adatokat a 10. ábra foglalja össze.

10. ábra - Kedvenc óvodai játszóhelyek

Szocialitásuk szempontjából a legtöbb játszóhelyen éppúgy lehet társas élményeket szerezni, mint egyedül játszani, a gyermekek mégis azokat a játszóhelyszíneket részesítik előnyben, ahol társaikkal együtt tölthetik el az udvari játékot.

A második kérdés természeti helyszíneket ábrázoló képekről szólt, melynek válaszait három dimenzió mentén kategorizáltam: szociális aspektus, a tevékenység fókuszja és a természeti helyszín dominanciája szempontjából. A természeti helyeket ábrázoló képek választásánál igen eltérő adatok születtek. Legtöbbször a Balatont választották (nyolc fő), melyen a Badacsony is látható, több gyermek is felismerte a hegységet. A további, gyakran választott képek között szerepelt még a napraforgómező, a kék túra útvonal, a nyári erdő és a kavicsos vízpart. A három dimenzió alapján maga a természeti helyszín élménye dominál, illetve az élményekhez kapcsolódó tevékenységek is ugyanakkora fókuszot kaptak. A szocialitás ebben az esetben inkább háttérbe szorult, mely a 11. ábrán is jól látszik.

11. ábra - Természeti helyszínek

A harmadik kérdés állatokat ábrázoló képeinek választásában vezető helyet foglalt el az utcai macska, és az éticsiga, melyekre nyolc – nyolc választás esett, azonban sokan meséltek a ménest, a viperát és a lepkét ábrázoló képekről is.

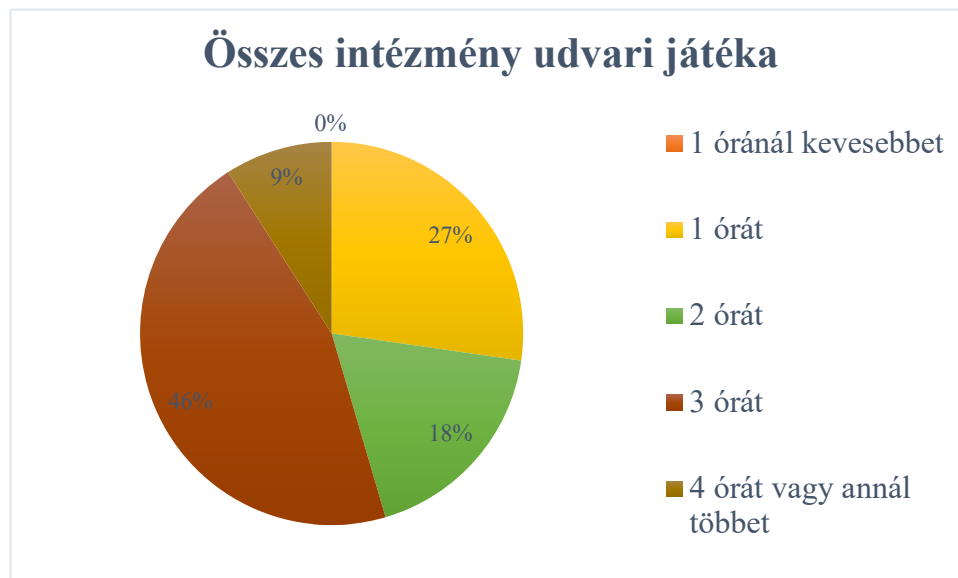
A negyedik kérdés egy, már korábban is átélt tevékenységhez kapcsolódott. A gyermekek többsége a mezei focit és a hóemberépítést ábrázoló képeket választotta, melyekről hat – hat gyermek mesélt. Ugyanakkor a kedvelt tevékenységek közé tartozott még a lovaglás, a vízibiciklizés, a szánkózás és a kagyló / kavics gyűjtés a homokos parton.

A gyermekeknek feltett utolsó kérdés szintén a tevékenységekhez kapcsolódott, de itt már egy olyan képet kellett választaniuk, melyen egy olyan tevékenység szerepelt, amit még sosem csináltak, de nagyon szeretnének kipróbálni. Ezek közül 13-an választották a sziklamászást ábrázoló képet, második helyen pedig a barlangászat szerepelt, amit 10 gyermek is meg szeretne tapasztalni. Öten – öten választották még az evezést és a kempingezést, mint kipróbálandó tevékenységeket.

7.3.3 Pedagógus kérdőív

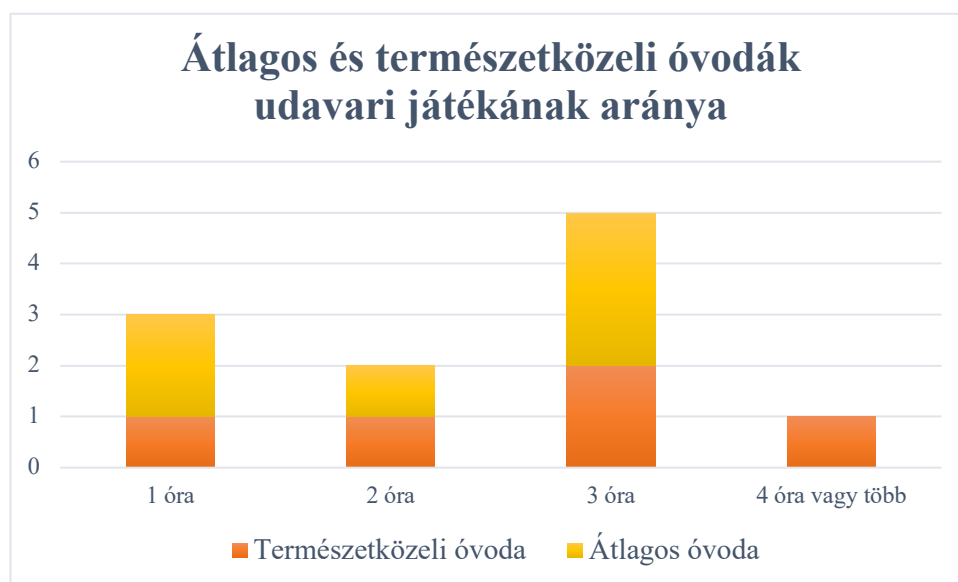
A pedagógusokat arra kértem, hogy első körben adjanak képet egy átlagos napról. Ebből a részből leginkább az volt releváns számomra, hogy az egyes intézményekben mennyi időt töltenek a gyermekek az udvaron szabadjátékkal, hány százalékát teszi ki ez egy óvodai napnak. Továbbá arról is beszámoltak, hogy milyen mértékben van jelen a délutáni udvari játék a gyermekek mindennapjaiban.

Az 12. ábrán is jól látszik, hogy a legtöbb intézmény három órát jelölt az udvari játék időtartamár és az összes óvoda átlagos szabadtéri játékanak ideje is a három órával egyenlő.

12. ábra - Az intézmények udvari játéka

Ha külön vizsgáljuk a véletlenszerűen és a célirányosan választott intézményeket azt láthatjuk, hogy bár kevés eltéréssel, de a természetközeli óvodák gyermekei valamivel több időt töltenek kint a szabad levegőn intézményes keretek között. Ezen intézmények ugyanis több mint két és fél órát hagynak átlagosan az udvari játékokra, míg az többi óvoda valamivel több mint két órát szán rá. Ebből azt állapíthatjuk meg, hogy míg a természetközeli óvodák a napjuk 32,5%-át a szabadban töltik, addig az átlagos óvodáknak csupán 26,3%-át teszi ki az udvari játék. Mivel a felmérés ősz elején zajlott, az intézmények többségénél még rendszeresen volt délutánonként is udvari játék, egy intézmény kivételével. Itt a gyermekek többsége ebben az időszámban jár külön foglalkozásokra. A legtöbb időt a tanyaóvodába járó gyermekek töltötték a szabadban, hiszen az ő esetükben az egész nap kintre szerveződik évszaktól függetlenül. Az eredményeket a 13. ábra szemlélteti.

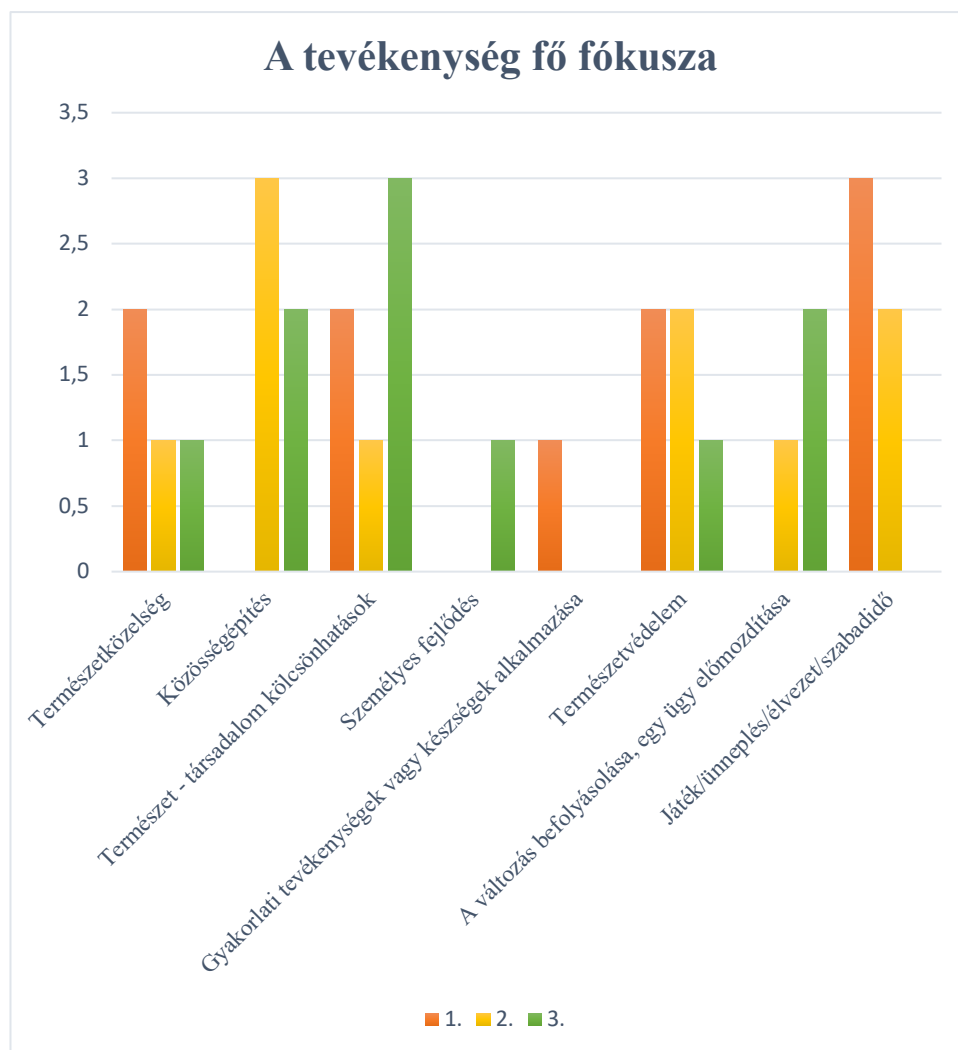

13. ábra - Átlagos és természetközeli óvodák udvari játéka aránya

A továbbiakban egy olyan kültéri tevékenység bemutatására kértem a pedagógusokat, amely egy átlagostól eltérő eseményt foglal magába (például egy kirándulást). Az óvodák kivétel nélkül egynapos alkalmakat elemeztek, melyeknek többsége a délelőtti intervallumra korlátozódott. A szabadtéri tevékenység típusát tekintve 63,3%-ban jelöltek terepmunkát és látogatásokat, a fennmaradó 36,4% helyi terület, például az intézményhez közeli park látogatása volt.

A tevékenység fő fókuszát tekintve a legtöbb esetben a játék, az ünneplés, az élvezet és a szabadidő nyert elsőbbséget. Második helyen a közösségépítést jelölték sokan, hiszen ezek az

események különösen jó közeget biztosítanak a társas kapcsolatok kialakítására. Harmadik helyen a természet és a társadalom kölcsönhatását tartották még fontosnak a pedagógusok, melyet a 14. ábra is tartalmaz.

14. ábra - A tevékenység fő fókusza

A kérdőív ezen részén a pedagógusok több, mint 63 %-a valamilyen állatokkal kapcsolatos eseményt jellemzett, gyakori úticélok voltak a vadasparkok és az állatfarmok is. Ezek az egyszeri látogatások, akár állatokhoz kapcsolódtak, akár valamilyen más természeti értéket helyeztek a fókuszba, nem bizonyulnak elegendőnek a gyermekek természettel való szoros kapcsolatának kialakulásához. Ugyanakkor, mivel a fókuszuk többségében a játék, az ünneplés, az élvezet és a szabadidő volt, kétségtelenül hozzájárultak a gyermeki élmények és tapasztalatok gazdagodásához. Ez néhol a gyermekek válaszaiban is látszódott, hiszen voltak páran, akik egy – egy óvodai kiránduláson szerzett élményüket mesélték el.

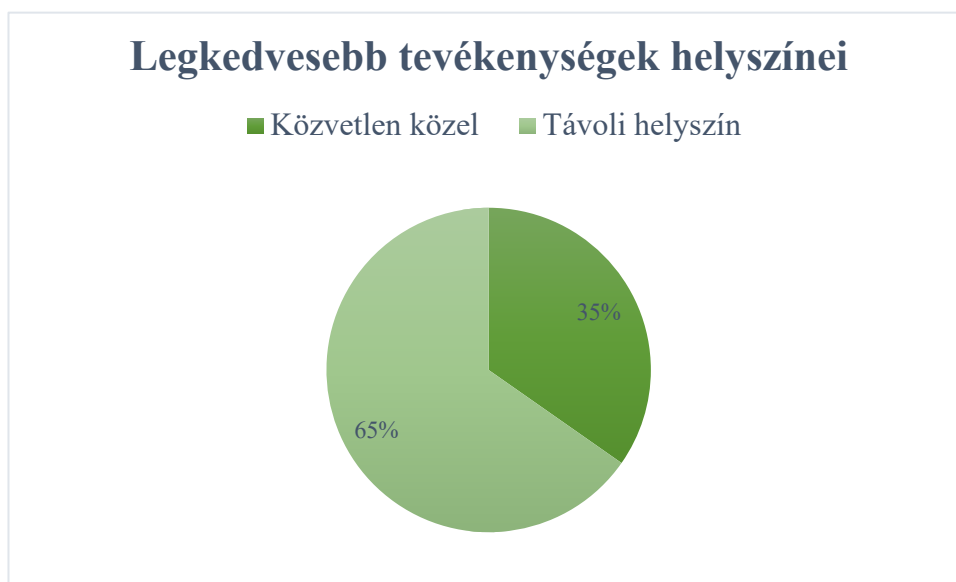
8. A hipotézisek igazolása

8.1 1.a hipotézis

Az óvodás korú gyermekek természetben végzett legkedvesebb tevékenységei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetükből származnak.

A következő diagramon, melyet a 15. ábra tartalmaz, jól látszik, hogy a gyermekek többségének a legkedvesebb emlékei az élvezett tevékenységekről távolabbi helyszínhez kapcsolódik. Csupán 35% mesélt olyan eseményről, amely az őket körülvevő közvetlen környezetükből származnak. Ennek oka az lehet, hogy már maga az utazás izgatottsággal tölti el a gyermekeket, ha egy olyan helyet látogatnak meg, amire a mindennapok során nincs lehetőségük, ám nem kizárt, hogy gyakran visszatérnek a helyszínekre heti vagy havi rendszerességgel. Továbbá az is fokozza vonzalmukat, hogy ezek a helyszínek a szokásostól eltérő, gyakran kalandosabb élményeket kínálnak a fiatalok számára.

A legkedvesebb tevékenységek közül kitűnik a hóemberépítést és a mezei focit ábrázoló kép, de a lovaglás, a vízibiciklizés, a szánkózás és a kagyló vagy kavics gyűjtés is sok kedves emléket felidézett a gyermekekben, amelynek magas választási aránya a szülők válaszaiban is megjelenik a 9. ábrán.

15. ábra - Legkedvesebb tevékenységek helyszínei

Tehát az első hipotézisem egyik fele, miszerint az óvodáskorú gyermekek természetben végzett legkedvesebb tevékenységei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetükből származnak, nem igazolódott be.

8.2 1.b hipotézis

Ezeket az élményeket leginkább az óvodában élik át, ahol a legtöbb időt töltik.

A gyermekek válaszaiból kiderül, hogy az előbbieken megfigyelt legkedvesebb tevékenységek 85%-át nem az óvodai közegben élik át. A fiataloknak csupán 15%-a mesélt olyan élményről, melyet az intézményen belül, vagy valamilyen óvodai kiránduláson tapasztalt meg.

Ezen eredményt a következő a 16. ábra is jól szemlélteti és leszűrhetjük belőle azt a következtetést, hogy a gyermekek nem azt a helyszínt – azaz az óvodaudvart – részesítik előnyben, ahol a hétköznapiak során legtöbb idejüket töltik. A válaszokban erőteljesen megjelennek a családdal szerzett élmények és tapasztalatok. 40 gyermek, tehát több mint a válaszolók fele, említett családtagokat miközben megosztották az adott tevékenységről az emlékeiket. Jelentős helyet foglaltak el az élményekben az édesanyák és édesapák, valamint a testvérek is, de többen említettek olyan tevékenységeket, melyeket nagyszüleikkel vagy unokatestvéreikkel végeztek. Az eredményekből levonható az a következtetés, hogy a 3 és 7 éves korosztály számára különösen fontos a családi közeg és a velük megélt kedves emlékek.

16. ábra - A legkedvesebb tevékenységek közege

Tehát az első hipotézisem másik fele, miszerint a természetben végzett tevékenységekkel kapcsolatos élményeket leginkább az óvodában élik át, ahol a legtöbb időt töltik, szintén nem igazolódott be.

8.3 2. hipotézis

Az óvodás korú gyermekek állatokkal kapcsolatos élményei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetből származik.

A legtöbb választás az éticsigára és egy utcai macskát ábrázoló képre esett. Mindkét állatról nyolc gyermek mesélte el a történetét, amikben az a közös vonás ismerhető fel, hogy mindkettő a gyermekek közvetlen közelében is előfordul, a mindennapokban is megtalálhatóak. Hat – hat gyermek választotta továbbá a ménest, a viperát és a lepkét ábrázoló képeket, melyek közül az utóbbi szintén egy olyan élőlény, amivel a gyermekek nap mint nap találkozhatnak.

Az összesített válaszokat a 17. ábra mutatja, melyből kiderül, hogy a gyermekek élményeinek 75%-a olyan állatokkal kapcsolatos, melyekkel a mindennapok során is találkozhatnak. Napjainkban a haszonállattartás egyre inkább eltűnőben van, a városi gyermekek életében már egyáltalán nincs jelen ez a fajta életvitel. Valószínű ennek a következménye, hogy a mangalicát és a szürkemarhát egyetlen gyermek sem választotta, a baromfihoz, a juhokhoz, és a tehénhez pedig csak egy – egy történet kapcsolódott, melyek nem a fővárosban élő gyermekektől származtak.

17. ábra - Állatokkal kapcsolatos élmények

Tehát a második hipotézisem, miszerint az óvodás korú gyermekek állatokkal kapcsolatos élményei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetből származik, beigazolódott.

8.4 3. hipotézis

Az óvodás korú gyermekek elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetben átélhető tevékenységekre vágnak.

A gyermekeket utolsó körben arra kértem, hogy válasszanak egy olyan tevékenységet, melyet még sosem csináltak, de nagyon szeretnének kipróbálni. Az eredményekből jól látszik, hogy a gyermekek többsége olyan tevékenységeket választott, melyek valamilyen kalandot ígérnek, sokszor speciális felszerelésre és környezetre van szükség hozzájuk.

13 gyermek választotta a sziklamászást, így pedig ez lett a legáhítottabb tevékenység, de csak három fő híján maradt le a barlangászat, ami megint csak egy izgalmas és kalandos élménynek ígérkezik. Az eredményeket összegezve 44 gyermek ezzel pedig a válaszadók több, mint 60%-a választott olyan tevékenységet, mely valamilyen kalandos elfoglaltságot tartalmaz, amint azt a 18. ábra is mutatja. Ezen tevékenységek pedig általában nem a gyermekek közvetlen közelében végezhetők, nem képezik a mindennapjaik részét.

18. ábra - A vágyott tevékenységek kalandtartalma

Tehát a harmadik hipotézisem, miszerint az óvodás korú gyermekek elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetben átélhető tevékenységekre vágnak, nem igazolódott be.

9. Összegzés

Arra a kérdésre, hogy a mai gyerekeknek szüksége van-e a természet közelségére és megtapasztalására, egyértelműen kiderül a válasz a felhasznált szakirodalomból. A kutatások eredményei és a tények nem vonhatók kétségbe, hogy a szabad levegő jótékony hatással van a gyermekek és a felnőttek életére, testi és lelki egészségére egyaránt. Sokat számítana, hogy Magyarországon ugyanolyan fontosnak tartsuk a témát, mint a fenntarthatóságra és a környezettudatosságra való nevelést. Hiszen az utóbbiakhoz kikövezett úton járhatnánk, ha a gyermekek a természettel minél fiatalabb korban kapcsolódni tudnának, hiszen ennek hatására formálódik a környezetünk iránti felelős magatartás is.

A dolgozatomban ismertettem a kutatásom legfontosabb eredményeit, személyes megfigyeléseimet. Igyekeztem feltárni, hogy a két generációt vizsgálva változott-e és ha igen, akkor milyen irányba a gyermekek és a természetünk kapcsolata. Szerettem volna választ kapni, hogy a mai gyerekek mennyi időt töltenek és milyen minőségben szabadtéri játékkal.

A kutatási kérdéseim mentén felállított hipotézisek közül beigazolódott, miszerint az óvodás korú gyermekek állatokkal kapcsolatos élményei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetből származnak. Ám a további feltevéseim, amik szerint: az óvodáskorú gyermekek természetben végzett legkedvesebb tevékenységei elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetükből származnak és ezeket az élményeket leginkább az óvodában élik át, ahol a legtöbb időt töltik, illetve az óvodás korú gyermekek elsősorban az őket körülvevő közvetlen környezetben átélhető tevékenységekre vágynak, nem igazolódtak be.

Fontos eredménynek tartom továbbá, hogy több családnak van erdő, mező, patakpart vagy természetvédelmi terület a lakóhelye közelében, mint a szülőknek gyermekkorukban. Ezeket a helyeket átlagosan heti vagy havi rendszerességgel látogatják, de nem egy gyermeknek van lehetősége minden nap megtapasztalni a természetet. A szülők döntő többsége a természetben töltött, felügyelet nélküli játék leginkább akadályozó tényezőjének gyermeke személyes biztonságának hiányát, illetve az idegenekkel való találkozást tekinti.

A gyermekek kedvenc játszóhelyeik zömében épített játékelemeket tartalmaznak az óvodaudvaron, a természetes játszóhelyszínekkel szemben. Ez azért is jellemző egyre inkább, mivel a személyes tapasztalatimból kiindulva sok intézményben már szinte csak mesterséges elemek találhatók, melyek fokozatosan kiszorítják a természetet az óvodák udvaráról. A válaszokat megfigyelve egyetlen intézményből érkeztek kizárólag természetes udvari

játszóhelyek, ez pedig a tanyaóvoda volt, hiszen rájuk nem jellemző a napjainkban egyre gyakoribbá váló színes, épített játékelemek sokasága, hanem a természet uralkodik.

Az átlagos és a természetközeli óvodák udvari játékát összemérve azt tapasztaltam, hogy az előbbieket valamivel kevesebbet, csupán bő két órát töltenek napi szinten udvari játékkal, mint a környezeti nevelésre nagyobb hangsúlyt fektető intézmények, akik több mint két és fél órát szánnak rá.

Összességében az a meglátásom, hogy ha mind a szülőknek, mind a pedagógusoknak sikerül elérniük azt, hogy a gyermekek és ezzel a felnőveők nemzedék több időt töltsön szabadon és önfeledten a természetben, akkor annak nem csak az egyén vagy a család életében lesz pozitív következménye, hanem a társadalom egészére jótékony hatást fog gyakorolni.

10. Tovább lépési lehetőségek

Ha az óvodák több támogatást kapnának, kedvezőbb irányba tudna mozdulni az ott megvalósuló fejlesztés. Több óvoda esetében igaz az az állítás, hogy az udvar nem kellőképpen felszerelt, illetve nem elégíti ki a gyermekek szabadtéri tapasztalatszerzésének igényét.

A fiatalok értékes szabadéri élményei gyakran olyan helyekhez kapcsolódnak, amelyek különleges jelentőséggel bírnak számukra, például a szokásostól eltérő élményeket kínálnak, vagy éppen családdal átélt emlékeket őriznek. Ezeknek a helyeknek a gyakoribb felkeresése segít pozitív kapcsolatot kialakítani a gyermekek és a természet között, hiszen így a rendszeres tapasztalatszerzés is megvalósulhat az őket körülvevő környezetről.

Az ügyet merőben előmozdítaná az is, ha a fiatalok nem csak az udvari játék alatt, hanem a tevékenységek során is aktívan kihasználnák a természet adta lehetőségeket, ehhez azonban az óvodák rugalmassága és a pedagógusok tervezőmunkája is szükséges. Fontos lenne az is, hogy az óvodában megvalósuló szabadtéri tanulás előtt a pedagógusok megpróbáljanak tapasztalatokat meríteni a családok nyújtotta gazdag tudásból és kültéri tapasztalatokból, hiszen így tudnak a későbbiekben sikeresen kapcsolódni a gyermekekhez.

Ha a szabadtéri tanulás és a természeti helyek rendszeres látogatása nagyobb hangsúlyt kapna, a gyermekek fogékonyabbak lennének a környezetvédelemre és a fenntarthatóságra, melyek értékeket és identitást adnának a mindennapi életük során. Ebben mind szerepet játszik a család és a pedagógusok példamutatása. Ha újból a szabadban töltött időre összpontosítanánk, sokkal több és hasznosabb ismertekre, készségekre és kompetenciákra tenne szert a következő generáció, melyekre a jövőben nagy szükségük lesz, hogy hatékony állampolgárokká váljanak. Nem utolsó sorban pedig jobban megértenék a természet összefüggéseit.

Annak érdekében, hogy a gyermekek mélyebb kapcsolatot tudjanak kialakítani a természettel, fontos lenne az egyes természeti helyek rendszeres látogatása, az élmények gazdagítása. Ez óvodai és családi környezetre egyaránt értendő, hiszen az így töltött minőségi idő segítség lenne számukra a természet iránti pozitív érzések kialakításában.

Napjainkban sok gyermek nem ismeri a szabadjátékot. Azt a játékot mikor a saját problémáit önállóan kell megoldania. Ezt a tényt semmiképpen sem hagyhatjuk figyelmen kívül és fontos, hogy tegyünk ellene. Az óvodáknak, az iskoláknak, de a családoknak is komolyan kell venniük a gyermekek természettől elhidegülő magatartását. Például több olyan programot szervezhetnének, melyek a kalandtevékenységekre építenek, hiszen a legtöbb gyermek igényei

között is ez szerepelt az első helyen. Ha az iskolák és az óvodák természetjáró csoportokat hoznának létre, melyekkel rendszeresen látogatják a közeli vagy akár a távolabbi természeti helyeket, a gyermekek természettel való kapcsolatát eredményesebben tudnák előmozdítani. Ezek a természetjáró szervezetek az előző generáció életében is jelen voltak, a legismertebb mozgalom a cserkészeké volt, mely mind a mai napig működik.

Az említett lehetőségek úgy tudnák befolyásolni a szabadidő hasznos eltöltését, hogy az válna fontossá, ha valaki részese egy közösségnek, mely tesz azért, hogy a következő generáció is élvezhesse természetünk értékeit és csodáit.

A felmérés hasznos kiindulója lehet további kutatásoknak, melyeket akár szélesebb körben, több intézményben el lehet végezni. A továbblépéshez érdemes egy intézményből több pedagógust is megkérdezni, hogy az adatok száma magasabb arányában jelenhessen meg.

11. Irodalomjegyzék

- Alexander, J., & Sandahl, I. D. (2017). *Gyereknevelés dán módra*. Budapest: HVG Kiadó Zrt.
- Bakonyiné, Á., & Nagyné, I. (1989). *Mozgás - Öröm a szabadban: (Óvodások tevékeny élete a szabad levegőn)*. Multigráf GMK.
- Bárdi, Á., Gombos, N., & Tóth, E. (2018). Kisgyermeknevelés a 21. században. In Á. Bárdi, *A kisgyermekkori természetkapcsolat jelentősége. avagy a környezeti nevelés biztos alapokról való indításának fontossága* (old.: 67-76). Budapest: L'Hartmann Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem.
- Bird, W. (2007). *Natural Thinking*. RSPB.
- Clements, R. (2004/1). An Investigation of the State of Outdoor Play. In *Contemporary Issues in Early Childhood* (old.: 68-80).
- Collin, C. e. (2016). A pszichológia nagykönyve. Budapest: HVG Kiadó Zrt.
- Louv, R. (2005). *Last Child in the Woods*. Chapel Hill: Algonquin Books.
- Eilers, C. (2005). The danish forest kindergarten – What is it?
- Faber, T. (2001). Environment and Behaviour. In *The Surprising Connection to Green Play Settings*.
- Farrel, C. (2008). Are children losing touch with the wild world? *BBC Wildlife Magazine*.
- Hill, O. (2009). *Natural Childhood*. Natural Trust.
- Hilman, M., Nicol, R., & Ross, H. (1990). *One False Move... A study of children's independent mobility*. London: PSI.
- Hofferth, S. L., & Sandberg, J. F. (2009). Changes in American Children's time. Marie Mountain Hall. *Electronic International Journal of Time Use Research*.
- Hofferth, S. L., & Sandberg, J. F. (2001/2006). *Children at the Millenium: Where Have We Come From, Where Are We Going?* New York: JAI.
- Hunt, A., Stewart, D., Burt, J., & Dillon, J. (2016). Monitor of Engagement with the Natural Environment: a pilot to develop an indicator of visits to the natural environment by children. London: Natural England.
- Hunkár, M. (2013). A kutatás módszertana, gyakorlati jegyzet. 38., 41. Debrecen: Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi és Vidékfejlesztési Kar.
- Kovács Lászlóné. (2004. Április 7.). Letöltés dátuma: 2022.. November 30., forrás: <https://www.zoldovoda.hu/uploads/articles/203/Magyarorszag-Zold-Ovoda-Program-es-Halozat.pdf>
- Mannion, G. S. (2007). *Young people's interaction with natural heritage through outdoor learning*. Letöltés dátuma: 2022. November 8., forrás: <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/3239/1/ReportNo225.pdf>
- Major, L. (2012). A környezeti nevelés szerepe a környezettudatos magatartás formálásában. Iskolakultúra.
- Moss, S. (2012). *Natural Childhood*. Natural Trust.
- Moore, R. (1986). *Childhood's Domain. Play an place in child development*. London: Croom Helm.
- NMER. (2011). Framework plan for the content and tasks of kindergartens. Oslo: Norwegian Ministry of Education and Research.
- Palmer. (1992). *Life experiences of environmental educators: first report on autobiographical research data*. London.
- Rickinson, M. e. (2004). A Review of Research on Outdoor Learning. National Foundation of Educational Research. London.

- Stix, G. (2011). The Neuroscience of True Grit. *Scientific American Mind*.
- Sandseter, E. B., & Lysklett, O. B. (2016). Outdoor Education in the Nordic Region.
- Saunders, I., Sayer, M., & Goodale, A. (1999). The Relationship Between Playfulness and Coping Skills in Preschool Children: A Pilot Study. *American Journal of Occupation Therapy*, 221-226.
- Tandy, C. (1999/2). Children's Diminishing Play Space: A Study of Intergenerational Change in Children's Use of Their Neighborhoods. *Australian Geographical Studies*, 154-164.
- Takano, T. (2004). Meanings of 'connection' with the environment: Findings from outdoor educational programs in Scotland, Alaska and Nunavut. Paper presented at Connections and Disconnections: Examining the reality and rhetoric. International perspectives on outdoor education. University of Bendigo, Victoria, Australia: The 2004 International Outdoor Education Research Conference.
- Zeijl, E., & Te Poel, Y. (2001). Young Adolescents' Leisure Patterns. *Society and Leisure*, old.: 379-402.
- Valentine, G., & McKendrick, J. (1997). Children's Outdoor Play: Exploring Parental Concerns About Children's Safety and the Changing Nature of Childhood. *Geoforum*, 219 - 235.
- Vekerdy, T. (2017). Belső szabadság. Kulcslyuk Kiadó. Budapest.
- Victor, A. (2003). A környezeti nevelés rendszere. Túrkeve: "Nimfea" Természetvédelmi egyesület.
- Wells, N. M., & Lekies, K. S. (2006/1). Nature and the Life Course: Pathways from Childhood Nature Experiences to Adult Environmentalism. *Children, Youth and Environments*, 1-24.

12. Mellékletek

12.1 1. számú melléklet: Szülői hozzájáruló nyilatkozat

Hozzájáruló nyilatkozat

„Gyermek–természet kapcsolatának vizsgálata” c. kutatásban való részvételhez

Tisztelt Szülő/Gondviselő!

Pataki Ágnes vagyok, a Károli Gáspár Református Egyetem Óvodapedagógus szakos hallgatója. A munkámhoz kapcsolódó kutatás miatt keresem Önt, amelyben a 3 - 7 éves korú gyermekek természetben töltött idejét, ahhoz fűződő kapcsolatát vizsgálom.

A kutatás három részből épül fel: interjú a gyermekekkel, kérdőív a pedagógusnak, illetve egy online kérdőív a szülőnek/gondviselőnek. Ezúton szeretném hozzájárulását kérni ahhoz, hogy az Ön 3 -7 év közti gyermekét meginterjúvoljam a személyes élményeiről, illetve Önt is szeretném megkérdezni egy online kérdőív formájában. A felmérés eredménye anonim.

Kérem, amennyiben szeretne hozzájárulni a kutatásban való részvételhez és munkám sikerességéhez, töltsse ki a dokumentumot és küldje vissza a csoport pedagógusának!

Köszönöm szépen!

A kutatásban részt vevő kiskorú személy

Neve:

Születési ideje:

Alulírott

Neve:

E-mail címe:

Mint az interjún részt vevő kiskorú személy szülője és/vagy törvényes képviselője a jelen nyilatkozat aláírásával beleegyezésemet adom ahhoz, hogy gyermekem részt vegyen a kutatásban. Továbbá kijelentem, hogy az online kérdőív kitöltését is vállalom.

_____, 2022. _____ hó _____ napján

---

a kutatásban részt vevő kiskorú személy
törvényes képviselőjének aláírása

12.2 2. számú melléklet: Pedagógus kérdőív óvodapedagógusok részére

PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV

EGY ÁTLAGOS NAP SZABADTÉRI TEVÉKENYSÉGEINEK RÉSZLETES LEÍRÁSA

Az űrlappal a gyermekek szabadban eltöltött idejét szeretnénk felmérni egy átlagos intézményben töltött nap bemutatásával

Köszönjük, hogy átgondolja ezeket az alkalmakat, és részletesen próbálja leírni ezeket a tevékenységeket! Ha Önnek segít, gondoljon a tegnapi napra! 😊

A(z) csoport/osztály szabadtéri tevékenységeinek dokumentációja

Dátum:

Idő (óra) től-ig	Helyszín pl.: sportpálya, játszótér, füves udvar, szabadtéri foglalkoztató	A tevékenység rövid leírása pl.: udvari szünet, udvari játék, kintre tervezett tevékenység, körjáték, sportjáték leírása, mozgásos játék stb...	Felügyelt csoport/osztály létszáma

KÜLTÉRI (EGY VAGY TÖBB NAPOS) TEVÉKENYSÉGRE VONATKOZÓAN

*Ez az űrlap azért készült, hogy felmérjük az óvodás és általános iskolás korú gyermekek számára intézmény által szervezett szabadtéri tevékenységeit, a természetben eltöltött idejét
(pl.: óvodai/iskolai kirándulás, ottalvós erdei iskola, napközi tábor).*

Az intézmény neve:		
Az esemény időtartama:		
A szabadtéri tevékenység helyszíne:		
Az érintett csoport/osztályszint(ek):		
A részt vevő gyermekek száma:	Leány:	Fiú:
Kísérő pedagógusok száma:		

A végzett szabadtéri tevékenység típusa (Válasszon ki egy tágabb kategóriát, jelölje X-el!)		
Helyi terület	Ezek az intézményhez közel, helyi kertekben, parkokban vagy természeti területeken zajlanak, valószínűleg gyalogos távolságra. A tevékenységeket valószínűleg pedagógusok vezetik.	
Terepmunka és látogatások	Ezek valószínűleg az intézménytől távolabb, olyan területen zajlanak, ahová különleges tulajdonságokkal vagy speciális támogatással és szállítással lehet eljutni. Pl.: erdészeti bemutatóközpont, a nemzeti parkok bemutatóházak, tanyák, parkok, arborétumok.	
Szabadtéri kaland	Ezek gyakran (de nem feltétlenül) az intézménytől távolabb zajlanak, és speciális felszerelést és szakértelmet igényelnek. Pl.: lombkoronaösvény, kalandpark.	

A tevékenység fő fókuszsa (Legfeljebb hármat nevezzen meg fontossági sorrendben! 1: a legfontosabb)	(1,2,3)
Természetközelség	
Közösségépítés	
Természet-társadalom kölcsönhatások	
Önmagunk / személyes fejlődés	
Egészség vagy fitness	
Másokkal együtt dolgozni, csoportokat fejleszteni	
Gyakorlati tevékenységek vagy készségek alkalmazása	
Természetvédelem	
A változás befolyásolása / egy ügy előmozdítása	
Játék / ünneplés / élvezet / szabadidő	

Kapcsolódó műveltségi területek / tevékenységi körök:	
Egyéb megjegyzés:	

Kérjük, töltse ki az alábbi táblázatot többnapos kirándulás lejegyzése esetén!

Köszönjük, hogy több ilyen tevékenységet is átgondol! 😊

- a fő szabadtéri tevékenységek napi leosztásban,
- az egyes tevékenységek során a szabadban töltött idő hozzávetőleges hossza,
- az egyes tevékenységekben részt vevő fiúk és lányok száma.

Nap	A végzett tevékenységek leírása	Hozzáve tőleges szabadban töltött idő	Fiúk száma	Lányok száma
1				
2				
3				
4				

Köszönjük, hogy hozzájárult munkánk megvalósulásához, sikerességéhez!

Amennyiben szeretne értesülni a kutatás eredményeiről, kérjük, adja meg nevét és e-mailcímét! 😊

Név:

E-mail:

Ha kérdésük van, az alábbi elérhetőségen felvehetik velünk a kapcsolatot!

Tanárok: Ágoston Vivien Zsuzsanna, vivi1223@gmail.com

Óvodapedagógusok: Pataki Ágnes, patakiagi2001.10@gmail.com

12.3 3. számú melléklet: Kérdőív óvodás gyermekek szülője/gondviselője részére

Kérdőív óvodás korú gyermek szülője / gondviselője részére

Tisztelt Szülő/Gondviselő!

Először is köszönjük, hogy beleegyezett és engedélyezte a gyermeke számára a kutatásban való részvételt. A széles körű kutatáshoz szükségünk van az Ön meglátásaira, véleményére is, amelyet az alábbi kérdőívben fejthet ki. A kérdőív anonim, harmadik félnek nem adjuk ki, az információkat bizalmasan kezeljük, az adatokat statisztikai szempontból fogjuk felhasználni.

Kérdőívünk célja, hogy feltárja az Ön gyermekkorában kedvelt szabadidős tevékenységeket, az azokat meghatározó körülményeket, illetve a az Ön gyermeke aktuális érdeklődési körére is rákérdezve párhuzamba tudjuk vonni a két generáció közötti esetleges összefüggéseket vagy eltéréseket.

A kérdőív kitöltése kb. 15 percet vesz igénybe.

Kérjük, hogy a kérdőívet a meginterjúvált gyermekére vonatkozóan töltsse ki! A kérdőívet csak egyszer töltsék ki!

Köszönjük, hogy a kérdőív kitöltésével hozzájárul a kutatásunk, egyben szakdolgozatunk sikerességéhez!

*Kötelező

Személyes adatok

1. Melyik településen él? *

_____

2. Mi az irányítószáma? *

_____

3. Milyen típusú a lakóhelyük? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Kertes

☐ Kert nélküli

☐ Egyéb: _____

4. Az ön életkora *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ 18 - 24

☐ 25 - 34

☐ 35 - 44

☐ 45 - 54

☐ 55 - 64

☐ 65+

5. Az ön neme *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Nő

☐ Férfi

6. Ön a 3 – 7 év közötti gyermek szülője vagy gondviselője? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

A szülőre /
gondviselőre
vonatkozó kérdések

Az alábbi kérdések az Ön 3 - 7 éves korában eltöltött szabadidős tevékenységeikre kérdeznek rá.
Kérem, figyelmesen olvassa el a kérdéseket és a legrelevánsabbakat jelölje meg!

7. Volt a lakóhelye közelében erdő, mező, patakpart vagy természetvédelmi terület? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Volt
☐ Nem volt
☐ Nem tudom

8. Ön hol játszott, amikor 3 - 7 éves volt? (Több választási lehetőség) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Otthon vagy a barátaim házában
☐ Beltéri játszóházban
☐ Óvodaudvaron
☐ Benti szabadidős létesítményben
☐ Fedett sportcentrumban
☐ Helyi sportpályán
☐ Utcán, az otthon közelében
☐ Kertben
☐ Kinti élmény / kalandparkban
☐ Játszótéren
☐ Erdőben
☐ Mezőn, pusztán, szántóföldön
☐ Folyóparton, csatorna – vagy tó mellett
☐ Hegyvidéken, mocsárban, máshol a vadonban
☐ Egyéb: _____

9. Az előző kérdésekben megjelöltek közül mely helyeken felügyelték? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Otthon vagy a barátaim házában
☐ Beltéri játszóházban
☐ Óvodaudvaron
☐ Benti szabadidős létesítményben
☐ Fedett sportcentrumban
☐ Helyi sportpályán
☐ Utcán, az otthon közelében
☐ Kertben
☐ Kinti élmény / kalandparkban
☐ Játszótéren
☐ Erdőben
☐ Mezőn, pusztán, szántóföldön
☐ Folyóparton, csatorna – vagy tó mellett
☐ Hegyvidéken, mocsárban, máshol a vadonban
☐ Egyéb: _____

10. Úgy gondolja, önnek több szabadsága volt szabadtéren játszani 3 – 7 éves kora között, mint a mai gyerekeknek? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Igen
☐ Nem
☐ Nem tudom

11. Szeretné, hogy gyermeke több időt töltsön a szabadban? Röviden indokolja. *

Gyermekekre vonatkozó kérdések

Az alábbi kérdéseket az Ön (kutatásban résztvevő) gyermekére vonatkozva töltse ki!

12. Hány éves az ön gyermeke? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ 3
☐ 4
☐ 5
☐ 6
☐ 7

13. Az ön gyermekének neme *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Leány
☐ Fiú

14. Intézmény neve *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Borostyán Természetvédő Óvoda (Csobánka)
☐ Szent Ferenc Tanyaóvoda (Mány)
☐ Zölderdő Óvoda (XII. kerület)
☐ Nyitnikék Óvoda (Szigetmonostor)
☐ Halacska Református Óvoda (XII. kerület)
☐ Kópévár Óvoda (VII. kerület)
☐ Újpesti Aradi Óvoda (IV. kerület)
☐ Szemlőhegy Utcai Óvoda (II. kerület)

15. Van - e a lakóhelye közelében erdő, mező, patakpart vagy természetvédelmi terület? *

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Igen
☐ Nem
☐ Nem tudom

16. Milyen gyakran látogatják ezeket a helyeket gyermekével (erdő, mező, patakpart, stb.)? *

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Minden nap
☐ Egyszer vagy kétszer egy héten
☐ Egyszer vagy kétszer egy hónapban
☐ Soha
☐ Egyéb: _____

17. Hogyan jutnak el ezekre a helyekre? (Több választási lehetőség) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Sétálva
☐ Autóval
☐ Busszal / vonattal
☐ Biciklivel
☐ Óvodai kiránduláson
☐ Egyéb: _____

18. Mely beltéri helyeken játszik leginkább a gyermeke? (Több választási lehetőség) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Otthon vagy a barátai házában
☐ Beltéri játszóházban
☐ Benti szabadidős létesítményben
☐ Fedett sportcentrumban
☐ Egyéb: _____

19. Milyen gyakran játszik a megjelölt beltéri helyeken?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	Minden nap	Egyszer vagy kétszer egy héten	Egyszer vagy kétszer egy hónapban	Itt nem játszik
Otthon vagy a barátaiban	☐	☐	☐	☐
Beltéri játszótérben	☐	☐	☐	☐
Benti szabadidős létesítményben	☐	☐	☐	☐
Fedett sportcentrumban	☐	☐	☐	☐
Egyéb	☐	☐	☐	☐

20. Mely szabadidős helyeken játszik leginkább a gyermeke? (Több választási lehetőség) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Óvodaudvar
- ☐ Helyi sportpályán
- ☐ Utcán, az otthon közelében
- ☐ Kertben
- ☐ Kinti élmény / kalandparkban
- ☐ Játszóterén
- ☐ Erdőben
- ☐ Mezőn, pusztán, szántóföldön
- ☐ Folyóparton, csatorna – vagy tó mellett
- ☐ Hegyvidéken, mocsárban, máshol a vadonban
- ☐ Egyéb: _____

21. Milyen gyakran játszik a megjelölt szabadtéri helyeken? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	Minden nap	Egyszer vagy kétszer egy héten	Egyszer vagy kétszer egy hónapban	Itt nem játszik
Óvodaudvaron	☐	☐	☐	☐
Utcán, az otthon közelében	☐	☐	☐	☐
Helyi sportpályán	☐	☐	☐	☐
Kertben	☐	☐	☐	☐
Kinti élmény / kalandparkban	☐	☐	☐	☐
Játszótéren	☐	☐	☐	☐
Erdőben	☐	☐	☐	☐
Mezőn, pusztán, szántóföldön	☐	☐	☐	☐
Folyóparton, csatorna – vagy tó mellett	☐	☐	☐	☐
Hegyvidéken, mocsárban, máshol a vadonban	☐	☐	☐	☐
Egyéb	☐	☐	☐	☐

22. Ezek közül mely helyeken engedi gyermekét egyedül játszani?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	Engedem	Nem engedem
Otthon vagy a barátai házában	☐	☐
Beltéri játszóházban	☐	☐
Óvodaudvaron	☐	☐
Benti szabadidős létesítményben	☐	☐
Fedett sportcentrumban	☐	☐
Helyi sportpályán	☐	☐
Utcán, az otthon közelében	☐	☐
Kertben	☐	☐
Kinti élmény / kalandparkban	☐	☐
Játszótéren	☐	☐
Erdőben	☐	☐
Mezőn, pusztán, szántóföldön	☐	☐
Folyóparton, csatorna – vagy tó mellett	☐	☐
Hegyvidéken, mocsárban, máshol a vadonban	☐	☐
Egyéb	☐	☐

23. Mennyire élvezi gyermeke a következő játékokat? (0 = Nem tudom, 1 = utálja, 2 = nem élvezi, 3 = semleges számára, 4 = élvezi, 5 = nagyon szereti) *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	0.	1.	2.	3.	4.	5.	Nem jellemző rá
Gyűjteni és játszani természettel (pl.: gesztenye)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kertészkedés, növények gondozása	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tóban, folyóban fürdés	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fára mászás	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kavics, kagyló, kőzetgyűjtés	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rovarok, lepkék kergetése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bunker, sátor építése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tanya, falusi gazdaság (állatokkal) látogatása	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Réti virágkoszorú fonás	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Télen korcsolyázni, szánkózni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Madarak etetése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fogócska, bújócska erdőben, réten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Elektronikai eszközök használata (pl.: PS, X-box, számítógép, tablet, telefon)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rovarok, bogarak, kisebb állatok gyűjtése (pl.: hangya, szöcske, sáska, csiga)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Mi az, ami megakadályozza, hogy gyermeke több időt töltsön a természetben felügyelet nélkül? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Semmi
☐ Nem engedem el
☐ Nem szeretne menni
☐ Nincs olyan hely, ahol tudna játszani
☐ Az utak biztonsága miatt
☐ A személyes biztonságuk, idegenekkel való találkozásuk miatt
☐ Mit gondolnának mások, ha elengedném egyedül
☐ Egyéb: _____

Köszönjük, hogy kitöltötte! :)

25. Szeretne értesítést kapni a kutatás eredményéről?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Igen
☐ Nem

12.4 4. számú melléklet: Interjú kérdések

I. Kedvenc hely az óvodaudvaron

1. Meg tudnád mutatni az óvodaudvaron, hogy hol szeretsz leginkább játszani, egyedül vagy a barátaiddal lenni?

II. Kérdések a szabadtéri környezet képcsoporthoz (természeti képek, helyszínek)

2. Válassz egy képet, amiről valamilyen kedves emlék jut az eszedbe és valamiért fontos a számodra!
  - Elmeséled miért ezt választottad? Mire emlékeztet ez a kép?

III. Kérdések az állatok képcsoporthoz

3. Szeretném, ha a képek közül választanál egy olyan állatot, amihez valamilyen emléked, történeted kapcsolódik.
  - Hogyhogy ezt választottad? Miért fontos neked?

IV. Kérdések a tevékenységekhez

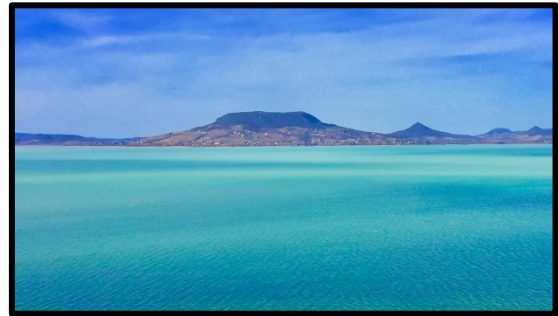
4. Van olyan kép, amin ismerős tevékenységet látsz? Válassz egyet, amit már te is csináltál korábban és nagyon élvezted!
  - El tudod mesélni ezt az élményedet?
5. Válassz egy olyan tevékenységet is, amit még sosem csináltál, de szeretnél kipróbálni!

12.5 5. számú melléklet: Interjúhoz felhasznált képek

I. Helyszíneket ábrázoló képek:

1. kép: Kéktúra útvonal

2. kép: Balaton a Badacsonnyal

3. kép: Balatonfelvidék – Hegyestű

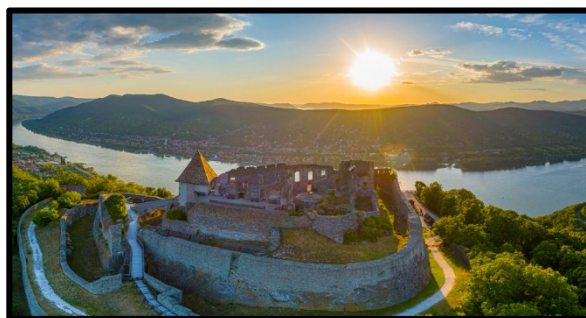
4. kép: Őszi erdő

5. kép: Aggteleki cseppkőbarlang

6. kép: Nyári erdő

7. kép: Visegrád a Dunakanyarral

8. kép: Vidéki tájház

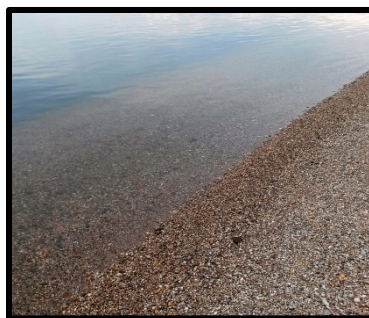
9. kép: Domboldal ősszel

10. kép: Domboldal télen

11. kép: Budapesti panoráma

12. kép: Kavicsos vízpart

13. kép: Erdő télen

14. kép: Pipacsmező

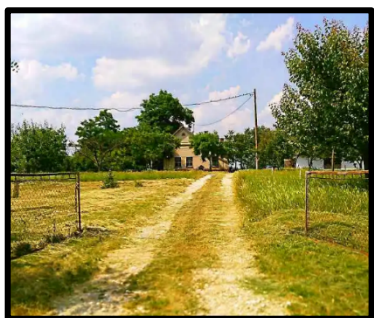
15. kép: Park ősszel

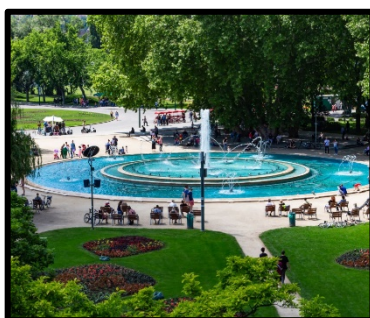
16. kép: Napraforgó mező

17. kép: Szalmabála

18. kép: Tanya

19. kép: Margitszigeti szökőkút

20. kép: Lillafüred ősszel

21. kép: Dunapart csónakkal

22. kép: Vad nyári mező

23. kép: Pad tavasszal

24. kép: Őszi levelek pocsolyában

25. kép: Tisza-tó

26. kép: Tisza-tavi ösvény

27. kép: Leveles pocsolya

28. kép: Tar-kő

29. kép: Barlang

30. kép: Havas rét

31. kép: Kemping folyó mellett

II. Állatokat ábrázoló képek:

32. kép: Juhokat terelő kutya

33. kép: Foltos szalamandra

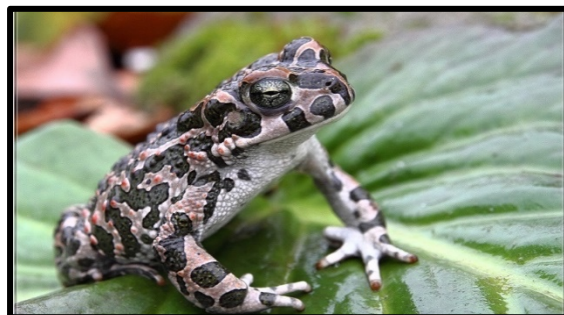
34. kép: Mangalica

35. kép: Kis sólyom

36. kép: Fecskefészkek

37. kép: Zöld varangy

38. kép: Kecsebéka

39. kép: Cinegék madáretetőben

40. kép: Szarvasbogár

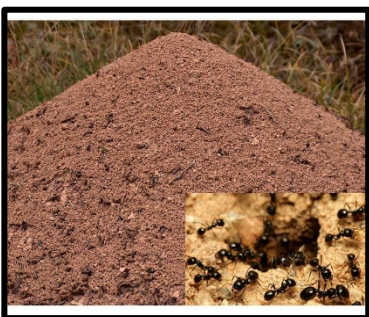
41. kép: Vörös mókus

42. kép: Lipicai ménés

43. kép: Ponty

44. kép: Hangyaboly

45. kép: Nünüke

46. kép: Bodobács

47. kép: Szürke szarvasmarha

48. kép: Zöld lombszöcske

49. kép: Baromfi udvar

50. kép: Fácán

51. kép: Tehén

52. kép: Éticsiga

53. kép: Keresztes vipera

54. kép: Fehér gólya

55. kép: Fecskefarkú lepke

56. kép: Répalepke

57. kép: Hétpettyes katicabogár

58. kép: Cica

59. kép: Kutya

60. kép: Fűrg gyík

III. Tevékenységeket ábrázoló képek

61. kép: Biciklitúra

62. kép: Játék a patakban

63. kép: Síelés

64. kép: Kertészkedés

65. kép: Sziklamászás

66. kép: Vitorlázás

67. kép: Futás a Balatonba

68. kép: Horgászás

69. kép: Focizás a réten

70. kép: Kirándulás

71. kép: Vízvizsgálat

72. kép: Vízbiciklizés

73. kép: Kagylógyűjtés

74. kép: Kempingezés

75. kép: Jégkorcsolyázás nappal

76. kép: Korcsolyázás a Műjégpályán

77. kép: Szalonnasütés

78. kép: Mályvacukorsütés

79. rész: Kertészkedés a barátokkal

80. kép: Játsszótéri kalandozás

81. kép: Kutyasétáltatás

82. kép: Barlangi túrázás

83. kép: Evezés

84. kép: Bunkerépítés erdőben

85. kép: Növényvizsgálat

86. kép: Olvasás a szabadban

87. kép: Tanulás a fűben barátokkal

88. kép: Vadvízi csónakozás

89. kép: Játék a pocsolyában

90. kép: Szabadtéri tanóra

91. kép: Lovagló túra

92. kép: Hóemberépítés

93. kép: Szánkózás

94. kép: Hóangyal készítés

95. kép: Cicasimogatás

96. kép: Fára mászás

97. kép: Métázás

98. kép: Homokvár építése

99. kép: Szalmabálára mászás

100. kép: Fogócska a réten

101. kép: Számháború az erdőben

13. Forrásjegyzék

Mellékletben szereplő képek linkjei

1. kép: Kéktúra útvonal

<https://cdn.budavartours.hu/binaries/content/gallery/hellovilag/galeriak/magyarorszag/deraszurd/kirandulas-gyerekekkel-pilis.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:35)

2. kép: Balaton a Badacsonnyal <http://csodalatosbalaton.hu/wp-content/uploads/2017/04/Badacsony-Fonyod-BALATON.travel-1024x576.jpg>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:36)

3. kép: Balatonfelvidék – Hegyestű <https://b89e4c488a.clvaw-cdnwnd.com/3eba689fc409fbbdfa48f47de5508373/200000214-0b5390b53b/25819.jpg?ph=b89e4c488a>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:37)

4. kép: Őszi erdő <https://www.idokep.hu/keptar/users/meteokarpaty/meteokarpaty-dsc0712.jpg-2015-11-20-20-08-23.jpg>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:42)

5. kép: Aggteleki cseppkőbarlang <https://travelking.cdn.it7.sk/images/blog/articles/full-images/J238yWao.webp>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:43)

6. kép: Nyári erdő <https://s.24.hu/app/uploads/sites/11/2017/01/bukk5-e1485800646638.jpg>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:46)

7. kép: Visegrád a Dunakanyarral https://eustrat.uni-nke.hu/image/eski-uni-nke-hu/NDA%20-%20Visegr%C3%A1d%2030_%20int%C3%A9zm%C3%A9nyes%C3%BCI%20a%20V4.jpg

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:46)

8. kép: Vidéki tájház

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c9/Pityerzser35.JPG/1280px-Pityerzser35.JPG>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:47)

9. kép: Domboldal ősszel <https://images.pexels.com/photos/3264706/pexels-photo-3264706.jpeg?auto=compress&cs=tinysrgb&w=1260&h=750&dpr=1>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:48)

10. kép: Domboldal télen <https://www.lorinte.hu/wp-content/uploads/nagy-to-tel-024.jpg>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:49)

11. kép: Budapesti panoráma <https://kepguru.hu/previews/22/222667.jpg>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:50)

12. kép Kavicsos vízpart https://img.freepik.com/premium-photo/the-beach-is-made-of-pebbles-the-seashore-small-colored-pebbles-in-the-water-background-copy-space_89381-4226.jpg?w=996

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 20:51)

13. kép: Téli erdő <https://www.autoszektor.hu/sites/default/files/u2079/telierdo.jpg>

(letöltés dátuma: 2022.11.04. 16:58)

14. kép: Pipacsmező <https://www.idokep.hu/keptar/users/bgphoto60/bgphoto60-b04755c724224471806faad531e4f7c0.jpeg-2021-06-02-06-49-51.jpeg>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:04)

15. kép: Park ősszel <https://www.slideshare.net/Judy1028/autumn-walk-in-budapest>

(letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:10)

16. kép: Napraforgó mező
<https://previews.123rf.com/images/pavlobaliukh/pavlobaliukh1708/pavlobaliukh170800022/83383924-maravilloso-campo-de-vista-panor%C3%A1mica-de-girasoles-en-verano-.jpg>
(letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:10)
17. kép: Szalmabála
https://magyarmezogazdasag.hu/sites/default/files/styles/default_crop/public/uploads/2018-06/szalmabala_2.jpg?itok=0_vdVOw8 (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:10)
18. kép: Tanya <https://i0.wp.com/librarius.hu/wp-content/uploads/2015/07/1.mindszenti-tanya-a-szerz-foto-jegyzete-2015-nyaran.jpg?w=1024&ssl=1> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:15)
19. kép: Margitszigeti szökőkút <https://escalabudapest.com/wp-content/uploads/2020/02/Escala-Summer-2-Margaret-Island-1024x682.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:15)
20. kép: Lillafüred ősszel <https://funzine.hu/wp-content/uploads/2021/11/Lillafured-GettyImages-1170321692-1024x683.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:17)
21. kép: Dunapart csónakkal https://elmenynap.hu/wp-content/uploads/2017/05/Evez%C3%A9s-a-Szigetk%C3%B6zben_k-768x517.png (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:17)
22. kép: Vad nyári mező https://hatterkepek.eszbonto.hu/hatterkep_kozepes/nyari-mezo-hatterkep-28037.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.04. 17:02)
23. kép: Pad tavasszal <https://www.tapeciarinia.pl/tapety/normalne/tapeta-lawka-pod-drzewem-magnolii.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:24)
24. kép: Őszi levelek pocsolyában
<https://www.yogathroughtheyear.com/uploads/4/0/5/1/4051544/published/istock-938352320.jpg?1599660865> (letöltés dátuma: 2022.11.04. 17:04)
25. kép: Tisza-tó <https://minimatine.hu/wp-content/uploads/tisza-tavi-okocentrum-minimatine.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:29)
26. kép: Tisza-tavi ösvény https://www.hortobagyinfo.hu/wp-content/uploads/2021/05/Tisza-tavi-vizisetany_HNPI-e1619962987142.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:29)
27. kép: Saras pocsolya https://cdn.pixabay.com/photo/2017/10/03/21/16/puddle-2814243_960_720.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.04. 17:08)
28. kép Tar-kő
<https://i.pinimg.com/originals/cc/57/6c/cc576c5775b37829e0d619b9250432a4.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:47)
29. kép: Barlang <https://i.pinimg.com/564x/55/0f/f2/550ff225ad3bdcff80f44cfeac2017b3.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:37)
30. kép: Havas rét <https://images.unsplash.com/photo-1609610535559-65c157786ad2?ixlib=rb-4.0.3&ixid=MnwxMjA3fDB8MHxzZWZyY2h8MTF8fHdpbnRlcUyMGZpZWxkfGVufDB8fDB8fA%3D%3D&w=1000&q=80> (letöltés dátuma: 2022.11.04. 17:15)
31. kép: Kemping folyó mellett
https://gorodvitebsk.by/images_data/test/54878d5418b4520e125effe8c5eb5e55.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:38)

32. kép: Juhokat terelő kutya <https://kutyabarahelyek.hu/images/images/2048x2048/76055111573b2e6c8b863.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:38)
33. kép: Foltos szalamandra <https://media.istockphoto.com/photos/fire-salamander-salamandra-salamandra-adult-standing-on-stone-picture-id1250696885?s=612x612> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:39)
34. kép: Mangalica https://agraragazat.hu/wp-content/uploads/2012/04/mangalica_ennivalo_nemzeti_kincs_00.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:40)
35. kép: Kis sólyom <https://www.enfo.hu/sites/default/files/styles/preview/public/Kis%20s%C3%B3lyom.jpg?itok=boXe5LYt> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:41)
36. kép: Fecskefészek https://balintgazda.hu/images/cache/159bfl5c42a41226b30b4849492afd97_w758.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:41)
37. kép: Zöld varangy https://parkerdo.hu/wp-content/uploads/2019/09/Zold_varangy-768x512.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.04.17:45)
38. kép: Kecsebéka <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/df/Teichfrosch.jpg/1200px-Teichfrosch.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:56)
39. kép: Cinegék madáretetőben <https://cdn.nwmgrouphs.hu/s/img/i/2109/20210927madareteto.jpg?w=800&h=600&t=5> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:56)
40. kép: Szarvasbogár https://gardenista.hu/uploads/2018/06/1024px-Lucanus_cervus_judaicus_3.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:57)
41. kép: https://cdn.pixabay.com/photo/2021/05/09/14/19/squirrel-6241081_960_720.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 21:57)
42. kép: Lipicai ménes https://kekesonline.hu/wp-content/uploads/2017/03/lipicai_menes1.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:00)
43. kép: Ponty <https://nlc.p3k.hu/uploads/2019/09/gigaponty-800x450.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:01)
44. kép: Hangyaboly <https://encrypted-tbn3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSPb8lOk6XU5kU02Qmaq4UyDiHfu1uh5Qe44LOBWpxX1m9jKGhg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:01)
45. kép: Nünüke <https://nlc.p3k.hu/data/cikk/18/171340/1.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:01)
46. kép: Bodobács <https://tefu-taxi.hu/wp-content/uploads/2021/07/bodobacs.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:03)
47. kép: Szürke szarvasmarha <https://s.24.hu/app/uploads/sites/11/2019/05/debre20190508012-1024x683.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:06)
48. kép: Zöld lombszöcske <https://www.bfnp.hu/media/thumbs/sz/oc/sk/szocskes-saskak-tucskok-nyomaban-a24484d1-1106655.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:08)

49. kép: Baromfi udvar <https://napidoktor.hu/wp-content/uploads/2016/08/baromfi.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:09)
50. kép: Fácán <https://kittenbergervt.hu/Main/images/Kep02.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:09)
51. kép: Tehén <https://i.pinimg.com/564x/84/94/c9/8494c9f05a34f6a1bec873dae0bbb44b.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:10)
52. kép: Éticsiga [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/36/Helix_pomatia_\(Dourbes\).jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/36/Helix_pomatia_(Dourbes).jpg) (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:10)
53. kép: Keresztes vipera https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/dc/Benny_Trapp_Vipera_berus.jpg/260px-Benny_Trapp_Vipera_berus.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:10)
54. kép: Fehér gólya https://media.szekelyhon.ro/pictures/erdelyin/szabadido/b_golya_jo-kep.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:13)
55. kép: Fecskefarkú lepke https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2f/Swallowtail_butterfly_2.JPG/1280px-Swallowtail_butterfly_2.JPG (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:13)
56. kép: Répalepke https://static6.ams3.cdn.digitaloceanspaces.com/images/2017-03/r60422644950449_577.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.04. 18:37)
57. kép: Hétpettyes katicabogár <https://kepguru.hu/previews/77/7734.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:17)
58. kép: Cica <https://kepguru.hu/previews/28/282298.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:17)
59. kép: Kutya https://feeds.abplive.com/onecms/images/uploaded-images/2022/07/07/a96594343dd1794b1b851e2882d415ec1657193165_original.jpg?impolicy=abp_cdn&imwidth=720 (letöltés dátuma: 2022.11.01. 22:19)
60. kép: Fűrge gyík <https://www.enfo.hu/sites/default/files/F%C3%BCrge%20gy%C3%ADk.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.04. 18:37)
61. kép: Biciklitúra <https://www.ekekolozsvar.ro/sites/default/files/kepek/turak/2019/csucs2.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:04)
62. kép: Játék a patakban https://minimatine.hu/wp-content/uploads/cuha_szurdok.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:04)
63. kép: Síelés <https://www.panchotours.com/img/listado/clases-de-esqui-grupales-en-sierra-nevada-granada1.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:06)
64. kép: Kertészkedés <https://www.mykidstime.com/wp-content/uploads/2015/04/Berry-picking-foraging-.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:07)
65. kép: Sziklamászás https://www.pecsma.hu/wp-content/uploads/2017/10/PC_Tettyei-fal-1.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:08)
66. kép: Vitorlázás https://www.muhealth.org/sites/default/files/2019-02/Boating_rsz_1-compressor.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:08)

67. kép: Futás a Balatonba <https://s.24.hu/app/uploads/2021/08/73968355-e1628842041194-1140x643.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:09)
68. kép: Horgászás https://image-live4.haldorado.eu/irasok/gyerekek-horgasszunk-egyutt-a-harom-ifju-remenyseg_110312_2_0x0.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:11)
69. kép: Focizás a réten <https://cdn.create.vista.com/api/media/medium/159790556/stock-photo-children-playing-soccer?token=> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:11)
70. kép: Kirándulás https://aktivmagyarorszag.hu/wp-content/uploads/2021/10/shutterstock_16098280-scaled.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:11)
71. kép: Vízvizsgálat <https://thumbs.dreamstime.com/z/juegos-del-ni%C3%B1o-peque%C3%B1o-con-el-palillo-en-el-r%C3%ADo-llamativo-46203009.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:13)
72. kép: Vízibiciklizés <https://cdn.nwmgroups.hu/s/img/i/1208/20120816-hatranyos-helyzetu-gyerekek-vizibicikliznek-zankan3.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:13)
73. kép: Kagylógyűjtés <https://media.istockphoto.com/id/1208453186/hu/fot%C3%B3/im%C3%A1dnival%C3%B3-kish%C3%B3gok-a-tengerparton-a-ny%C3%A1ri-vak%C3%A1ci%C3%B3-alatt.jpg?s=612x612&w=is&k=20&c=SkpGoJWLZgKsjeeirDKjZUlli-yslu5yRFRqi8wMzxU=> <https://cdn.nwmgroups.hu/s/img/i/1208/20120816-hatranyos-helyzetu-gyerekek-vizibicikliznek-zankan3.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:14)
74. kép: Kempingezés https://www.kereszkikoto.hu/uploads/media_items/osztalykirandulas-tabor-a-kempingben-20210217121612.380.253.s.jpg.webp (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:14)
75. kép: Jégkorcsolyázás nappal https://res.cloudinary.com/mommy-nearest/image/upload/c_crop,h_2016,w_4536,x_0,y_175/c_scale,f_auto,fl_lossy,q_75,w_848/dzjo7shqs7fsudnprbry (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:15)
76. kép Korcsolyázás a Műjégpályán https://enbudapestem.hu/wp-content/uploads/2021/11/mujeg_koripalya_bodis_DSC_5609_1400x933.jpeg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:16)
77. kép: Szalonnasütés https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/18/Szalonnas%C3%BCt%C3%A9s_cserk%C3%A9szek.jpg/1200px-Szalonnas%C3%BCt%C3%A9s_cserk%C3%A9szek.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:17)
78. kép: Mályvacukorsütés https://mammasschool.co.uk/wp-content/uploads/2019/01/IMG_5677-1024x825.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:18)
79. kép: Kertészkedés a barátokkal https://cdn.hellovidek.hu/images/site/articles/lead/2020/09/1600179868-ufSVZELUQ_md.jpg
80. kép: Játosztéri kalandozás <https://budapestkornyeke.hu/wp-content/uploads/2019/04/%C3%A9rd-kalozhaj%C3%B3-jatszoter-1000x640.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.04.19:06)
81. kép: Kutyasétáltatás <https://das.hu/wp-content/uploads/2013/06/a-kutyasetaltatas-buktatoi-69.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:23)

82. kép: Barlangi túrázás
https://m.blog.hu/il/ilovebalaton/image/11036603_408651392592744_768121038069050792_n.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:25)
83. kép: Evezés http://www.evezzvelem.hu/images/vtphotos/2020/szigetkoz_2020_02.jpg
(letöltés ideje: 2022.11.04. 19:32)
84. kép: Bunkerépítés erdőben https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/explorify-userfiles/images/EAH_learning_markus-spiske-1S0-pHmQ-TY-unsplash_sq.png (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:29)
85. kép: Növényvizsgálat <https://www.clearwaycommunitysolar.com/wp-content/uploads/2018/12/solar-heating-hero.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:29)
86. kép: Olvasás a szabadban <https://www.sarasotaliteracy.org/wp-content/uploads/2017/03/bigstock-Cute-Kid-Reading-A-Book-Outdoo-5554148-300x200.jpg>
(letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:29)
87. kép: Tanulás a fűben barátokkal
<https://images.theconversation.com/files/277862/original/file-20190604-69083-nnx5ka.jpg?ixlib=rb-1.1.0&q=45&auto=format&w=926&fit=clip> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:31)
88. kép: Vadvízi evezés <https://delzalapress.hu/wp-content/uploads/2015/06/pricip%C3%A1lis-cs%C3%B3nak%C3%A1z%C3%A1s-3.jpg>
(letöltés dátuma: 2022.11.02. 10:31)
89. kép: Játék a pocsolóban
https://media.szekelyhon.ro/pictures/liget/életmod/2018/11_junius/b_gezenguzok-eso-utan-pocsolymas.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.04. 19:35)
90. kép: Szabadtéri tanóra
https://www.catholicregister.org/media/k2/items/cache/4f860a791f0e7da6479d1f0fc0a80a9c_XL.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:08)
91. kép: Lovagló túra <https://i0.wp.com/watersmeetdullstroom.co.za/wp-content/uploads/2021/07/HorseRiding.jpg?w=640&ssl=1> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:08)
92. kép: Hóemberépítés <https://felelosszulokiskolaja.hu/wp-content/uploads/2015/02/boldoggyerek.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:10)
93. kép: Szánkózás
https://st.depositphotos.com/1817276/1497/i/450/depositphotos_14976577-stock-photo-two-kids-sliding-with-sledding.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:10)
94. kép: Hóangyalkészítés http://2.bp.blogspot.com/-N-8nHRIkOdY/UJMrEPKI0fI/AAAAAAAAANQ/B74fs_0t1PU/s320/GKGO_1112.JPG
(letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:10)
95. kép: Cicasimogatás <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR1mxXNpd1Id-eNUGogNGj8ylbMkI457wrLoA&usqp=CAU> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:14)
96. kép: Fára mászás <https://www.thetreehouseadventures.com.au/wp-content/uploads/2019/05/tree-climbing01-1024x768.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:14)
97. kép: Métázás
https://ma7media.storage.googleapis.com/sites/default/files/styles/freeform_large_9/s3/migrat

ed/pictures/sport/sport-egyeb-sportok/metabajnoksag_18_01.jpg.webp?itok=DK8KucGO
(letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:15)

98. kép: Homokvár építése

https://t3.ftcdn.net/jpg/02/28/26/62/240_F_228266264_PogP8zWPF5xGHIdUQJj6U1oIdLZaWq3m.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:15)

99. kép: Szalmabálára mászás <https://thumbs.dreamstime.com/b/child-blond-girl-straw-hay-bale-field-meadow-playing-children-summer-activities-69888673.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:18)

100. kép: Fogócska a réten

https://dbookeasy.giuntiscuola.it/public/progetti/progetto_20/book_263/epub/images/images/234_a.jpg (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:20)

101. kép: Számháború az erdőben <https://bukkitajak.eoldal.hu/img/mid/53/szamhaboru-a-tabor-melletti-erdoben.jpg> (letöltés dátuma: 2022.11.02. 12:20)